

ПЛАНІ ЛЕКЦІЙ

I. Змістовий модуль

Тема. ТЕОРЕТИЧНІ ПРОБЛЕМИ МЕТОДИКИ НАВЧАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ЯК ДЕРЖАВНОЇ

ЛЕКЦІЙНИЙ МОДУЛЬ

ЛЕКЦІЯ 1

ТЕМА. Загальні питання методики навчання української мови в школах національних меншин України

Мета: ознайомити студентів з методикою навчання української мови як другої, визначити зміст курсу, розкрити закономірності, аспекти, принципи засвоєння української мови і мовлення в білінгвальних умовах.

Завдання: сформувати поняття про методику навчання української як науку і навчальну дисципліну; розкрити сутність та особливості навчання школярів української мови як другої в школах національних меншин.

План

1. Предмет і завдання курсу. Значення методики для викладання української мови в школах національних меншин.
2. Аналіз програм і підручників.
3. Особливості вивчення української мови як другої в старшій школі
4. Проблеми вивчення української мови в школах національних меншин
5. Власне лінгвальні та соціопсихологічні аспекти мовної діяльності білінгва.

Державний статус української мови передбачає її пріоритетне використання в усіх сферах суспільного життя. Це зумовлює значущість української мови як шкільного предмета. Особливо важливим є опанування державної мови учнями загальноосвітніх навчальних закладів з навчанням мовами національних меншин. Для них знання української мови має бути достатнім для того, щоб якнайповніше реалізувати свої життєві потреби.

У зв'язку з цим учителі-словесники мають надавати пріоритет **1)** процесу учіння, самостійній пізнавальній діяльності учнів, **2)** розвитку в них творчих здібностей, ініціативності, **3)** вмінь працювати з інформацією, критично оцінювати її, застосовувати для життєвих потреб, **4)** формулювати й відстоювати власну думку чи громадянську позицію щодо тих або тих подій та явищ.

Важливою умовою оволодіння державною мовою є опора на рідну мову учнів, що дає можливість краще пояснити специфіку звукового ладу, ритмомелодику фрази виучуваної мови, спільне й відмінне у граматичних системах мов.

Успішній реалізації завдань вивчення української мови у ВНЗ з навчанням мовами національних меншин сприятиме застосування інноваційних освітніх технологій, які оптимально враховують індивідуальні особливості старшокласників, аспекти їх особистісного становлення й самооцінки та професійного самовизначення

ЛІТЕРАТУРА

- 1.Бабич Н.Д. Українська мова (підручник). - К.: Світ, 2000.
- 2.Беляєв О.М., Пашківська Н.А. Взаємозв'язок у викладанні української і російської мов // Укр. мова та літ. в школі. – 1975. – № 10.
- 3.Бондаренко Н.В., Яромолук А.В Українська мова (підручник) 5, 6,7,8,9 клас. – К.: Освіта, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009.
- 4.БосенкоМ.І., Безкровна А.І. З досвіду роботи школи-гімназії з польською мовою навчання // Початкова школа. – 1993. – № 8.
- 5.Ворон А.А., Соломенко В.А. Українська мова (підручник) 5, 6,7,8,9 клас. – К.: Освіта, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009.

6. Волкова Н.П. Педагогіка. – К., 2001.
7. Вусик Г. Шкільне навчання в умовах двомовності // Рідна школа. – 2000. – № 4.
8. Горошкіна О., Нікітіна А., Попова С. Українська мова (підручник) 5, 6, 7, 8, 9 клас. – К.: Знання України, 2006, 2007.
9. Навчальні програми для загальноосвітніх навчальних закладів з навч.рос.мовою. Укр. мова. 5-9 кл.- К.: ВД «Освіта», 2013.- 80 с.
10. Гринчишин З. Чотиримовне навчання // Основа. – 1994. – № 12–13.
11. Гуйванюк Н.В. Українська мова (підручник). – К.: Світ, 2000.
12. Гудзик І. Двомовне навчання в країнах Європи // Освіта України. – 1997. – 14 лютого.
13. Гудзик І.П. Моделі застосування мов у шкільному навчанні: Співіснування мов у національних школах України // Відродження. – 1998. – № 3.
14. Казанцева О.А. Білінгвізм як педагогічна проблема // Науковий вісник ПДПУ ім. К.Д. Ушинського. – Одеса, 2004. – № 3–4.
15. Національна доктрина розвитку освіти України в ХХІ столітті. – К. : Шкільний світ, 2001. – 34 с.
16. Про функціонування української мови в навчальних закладах України. Інформація з Міністерства освіти // Освіта України. – 2000. – 16 лют.
17. Савельєва Н. Вивчення української мови як державної у школах Севастополя // Рідна школа. – 1998. – № 11.
18. Смолінська О. Лінгвокраїнознавство у навчанні української мови як іноземної // Рідна школа. – 2002. – № 2.
19. Тройницька С. Використання міжпредметних зв'язків у навчально-виховному процесі сучасної школи / С. Тройницька // Імідж сучасного педагога. – 2002. – № 3. – С. 43–47.
20. Українська мова: підручник для учнів 5-9 класів загальноосвітніх навчальних закладів з навчанням російською мовою (авт. Н.В. Бондаренко, О.М. Біляєв, Л.М. Паламар, В.Л. Кононенко. – Чернівці: Видавничий дім "Букрек", 2005. **з навчанням російською, польською та кримськотатарською мовами:**
21. Українська мова: підручник для учнів 10-11 класів загальноосвітніх навчальних закладів з навчанням російською мовою (*рівень стандарту*) (авт. Н.В. Бондаренко, О.М. Біляєв, Л.М. Паламар, В.Л. Кононенко – Чернівці: Видавничий дім "Букрек", 2005.
22. Українська мова: підручник для 10-11 класів загальноосвітніх навчальних закладів з навчанням російською мовою (*академічний рівень*) (автори Н.В. Бондаренко, Л.М. Паламар, В.Л. Кононенко, С.В. Кос'янчук). - Чернівці: Видавничий дім "Букрек", 2006.
23. Українська мова: підручник для учнів 5-9 класів (за ред. Ю.В.Герцога). - Чернівці: Видавничий дім "Букрек", 2005. **з навчанням угорською мовою**
24. Українська мова: підручник для учнів 10-11 класів (рівень стандарту) (за ред. Ю.В.Герцога). - Чернівці: Видавничий дім "Букрек", 2005.
25. Українська мова: підручник для учнів 10-11 класів (академічний рівень) (автори Є.Е. Борисова, К.М. Лавер, К.В. Рінгер. – Чернівці: Видавничий дім "Букрек", 2005.
26. Українська мова: підручник для учнів 5-9 класів (за ред. Н.Д. Бабич). – Чернівці: Видавничий дім "Букрек", 2005. **з навчанням румунською та молдовською мовами**
27. Українська мова: підручник для учнів 10-11 класів (рівень стандарту) (за ред. Н.Д. Бабич). – Чернівці: Видавничий дім "Букрек", 2005
28. Українська мова: підручник для учнів 10-11 класів (академічний рівень) (авт. Н.Д. Бабич, С.С. Тодорюк, К.Г. Джука) – Чернівці: Видавничий дім "Букрек", 2005.
29. Хорошківська О. Проблеми навчання української мови як державної у школах національних меншин України // Слово Просвіти. – 1997. – № 12 (42).
30. Яновицька Н. Взаємозв'язки польської та української мов в процесі вивчення теми „Іменник” // Рідні джерела. – 2004. – № 3–4

ЛЕКЦІЯ 2

ТЕМА. Основні тенденції у викладанні української мови в школах національних меншин

Мета: осмислити місце і роль української мови у формуванні національно-мовної, культурної особистості.

Завдання: сформувати розуміння освітньо-виховних цілей й завдань вивчення української мови а середніх навчальних закладах з мовами навчання національних меншин; варіативності структури і змісту шкільного курсу української мови як другої, довести роль комунікативного спрямування у навчанні мови.

План

1. Основні тенденції у викладанні української мови.
2. Особливості білінгвізму в Україні.
3. Особливості застосування елементів двомовного навчання у школах з навчанням мовами національних меншин.
4. Проблеми викладання української мови в школах нац. меншин.
5. Особливості навчання української мови у школах з російською мовою викладання.

Література

1. Жлуктенко Ю.О. Мова етнічної групи в світлі теорії мовної варіативності // Мовознавство. 1988. № 1. С. 3.
2. Лісовий В. Введення у самобутні культурні світи – важливий принцип гуманітарної освіти // Урок української. – 2004. – № 7. – С. 38–42.
3. Караулов Ю.Н. Русский язык и языковая личность. М.: Наука, 1987. – 263 с.
4. Кононенко П. Мова і майбутнє України // Українознавство. – 2003. – №1 (6).
5. Кошкіна Ж.О. Мова і література національних меншин // HYPERLINK
6. Кочерган М.П. Вступ до мовознавства. – К.: Академія, 2001.
7. Михальченко В.Ю. Национально-языковые конфликты в бывшем СССР // Язык в контексте общественного развития. М., 1994. – С.223.
8. Повхан К. Актуальні проблеми навчання державної мови в школах з національними мовами викладання // Українська мова й література в школі. 1998. – № 1. – С.87–90.
9. Розенцвейг В.Ю. Языковые контакты. Лингвистическая проблематика. Л: Наука, 1972. 80 с.
10. Черничко С. Соціолінгвістичний аспект вивчення українсько-угорських міжмовних контактів і освіта // Мова й освіта на початку XXI століття: Збірник статей Міжнародної науково-практичної конференції. – Ужгород: ПоліПрінт, 2005. – С. 153–165.
11. "<http://www.novamova.com.ua/>" <http://www.novamova.com.ua/>

ЛЕКЦІЯ 3

ТЕМА. Наукові засади лінгводидактичної системи навчання української мови як державної у школах національних меншин

Мета: ознайомити студентів з науковими засадами навчання української мови як державної, сформувати в них розуміння особливостей лінгводидактичної системи, цілей навчання та методики навчання білінгвів, розкрити лінгвістичні, психологічні та психолінгвістичні основи навчально-виховного процесу у школах національних меншин і роль української мови як державної.

План

1. Лінгводидактична система навчання української мови у школах національних

меншин (закономірності, принципи, цілі навчання, зміст).

2. Цілі навчання української мови.

3. Лінгвістичні основи методики навчання української мови як другої.

4. Психологічні та психолінгвістичні основи методики навчання української мови.

Література

1. Биков В. Ю. Теоретико-методологічні засади моделювання навчального середовища педагогічних систем відкритої освіти / В. Ю. Биков // Наукові записки. Серія: Педагогічні науки. - Кіровоград : РВВ КДПУ ім. В. Винниченка. -2008. -Випуск 77. -Частина 1. -С. 3-12.

2. Ващенко В.С., Поповський А.М. Самобутні тенденції у розвитку мови: Навч. посібник. — Дніпропетровськ: Видво ДДУ, 1995. — 44 с.

3. Верещагин Е.М., Костомаров В.Г. Язык и культура: Лингвострановедение в преподавании русского языка как иностранного. — М.: Рус. яз., 1976. — 248 с.

4. Волошина А.В. Безеквівалентна і фонові лексика у східнослов'янських мовах: Дис. канд. пед. наук: 10.02.17., Кіровоград — 2001. — 195 с. Кучерук О. А. Дидактичні технології: стратегія лінгвокультурологічного розвитку школярів / О. А. Кучерук // Дивослово. - 2008. - № 5. - С 2-7.

5. Вятютнев М. Н. О методах обучения языкам // Русский язык в национальной школе. — 1970. — № 6. — С. 22–38.

6. Жайворонок В.В. Українська етнолінгвістика: деякі аспекти досліджень // Мовознавство. — 2001. — № 5. — С. 48-63.

7. Кучерук О. А. Концепція системи методів навчання мови в основній школі / О. А. Кучерук // Українська мова і література в школі. - 2008. - № 7-8. - С 10-16.

8. Караулов Ю.Н. Русский язык и языковая личность. — М., 1987. — С. 216.

9. Кісь Р. Мова, думка і культурна реальність (від Олександра Потебні до гіпотези мовного релятивізму). — Львів: Літопис, 2002. — 304 с.

10. Кононенко І.В. Національно-мовна картина світу: зіставний аспект (на матеріалі української та російської мов) // Мовознавство. — 1996. — № 6. — С. 40.

11. Кочерган М.П. Загальне мовознавство. — К., 1999. — 284 с.

12. Красных В.В. Этнопсихолінгвістика и лингвокультурология: Курс лекций. — М.: ИТДГК «Гнозис», 2002. — С. 231-258.

13. Кучерук О. А. Перспективні технології навчання в шкільному курсі української мови : навчальний посібник / О. А. Кучерук. - Житомир : ЖДУ ім. І. Франка, 2007. - 182 с.

14. Методика преподавания русского языка в национальной средней школе / Под ред. Н.З. Бакеевой, З.П. Даунене. — Л.: Просвещение, 1986. — 400 с.

15. Методика преподавания русского языка в школах народов тюркоязычной группы / Под ред. В. М. Чистякова. — М.: Просвещение, 1964. — 367 с.

16. Паламарчук В. Ф. Як виростити інтелектуала / В. Ф. Паламарчук. -Тернопіль : Навчальна книга - Богдан, 2000. - 152 с.

17. Паламарчук О.Л. Відтворення української національно-характеристичної лексики в художньому перекладі. // Взаимодействие украинского и русского языков на территории Украины и актуальные проблемы их исследования и преподавания: Материалы I Ганичевских чтений. — Полтава, 1993. — Т.2. — С. 38-40.

18. Подранецька Н. Застосування проектних технологій на уроках української мови та літератури як один із напрямків розвитку мовної особистості / Н. Подранецька // Українська мова і література в школі. - 2006. - № 4. - С 22-25.

19. Пометун О. Активні й інтерактивні методи навчання: до питання про диференціацію понять / О. Пометун // Шлях освіти. - 2004. - № 3. - С 10-15.

20. Проблемы отбора учебного материала / Под ред. М. Н. Вятютнева. — М.: Просвещение, 1971. — 196 с.

21. Рудницька О. П. Педагогіка: загальна та мистецька : навчальний посібник. - Тернопіль: Навчальна книга - Богдан, 2005. - 360 с.

22. Скаткин М.Н. Проблемы современной дидактики. — М.: Педагогика, 1984. — 95 с.

23. Соколовська Ж.П. Картина світу та ієрархія сем // Мовознавство — 2002. — № 6. — С. 86-93.

24. Шубин Э. П. Позитивные и негативные аспекты влияния первого языка на овладение вторым на разных уровнях языковой системы // Иностранные языки в школе. — 1971. — № 5. — С.17–28.

25. Шубин Э.П. Языковая коммуникация и обучение иностранным языкам. — М.: Просвещение, 1972. — 350 с.

ЛЕКЦІЯ 4

ТЕМА. Зміст навчання української мови в загальноосвітніх школах з навчанням мовами національних меншин

Мета: ознайомити студентів з особливостями структури і змісту курсу «Українська мова» для шкіл з національними мовами викладання, визначити критерії і принципи відбору навчального матеріалу, проаналізувати шкільні програми і підручники з української мови для шкіл навчання мовами національних меншин

План

1. Особливості курсу «Українська мова» в школах з навчання мовами національних меншин.
2. Критерії відбору змісту навчання української мови.
3. Аналіз програм з української мови для шкіл з навчання мовами національних меншин.
4. Ознайомлення з програмою «Українська мова» для шкіл з російською мовою навчання.
5. Аналіз підручників для шкіл з навчання мовами національних меншин.

Література

1. Беляєв О.М., Пашківська Н.А. Взаємозв'язок у викладанні української і російської мов // Укр. мова та літ. в школі. — 1975. — № 10.
2. Босенко М.І., Безкровна А.І. З досвіду роботи школи-гімназії з польською мовою навчання // Початкова школа. — 1993. — № 8.
3. Волкова Н.П. Педагогіка. — К., 2001.
4. Вусик Г. Шкільне навчання в умовах двомовності // Рідна школа. — 2000. — № 4.
5. Гринчишин З. Чотиримовне навчання // Основа. — 1994. — № 12–13.
6. Гудзик І. Двомовне навчання в країнах Європи // Освіта України. — 1997. — 14 лютого.
7. Гудзик І.П. Моделі застосування мов у шкільному навчанні: Співіснування мов у національних школах України // Відродження. — 1998. — № 3.
8. Казанцева О.А. Білінгвізм як педагогічна проблема // Науковий вісник ПДПУ ім. К.Д. Ушинського. — Одеса, 2004. — № 3–4.
9. Про функціонування української мови в навчальних закладах України. Інформація з Міністерства освіти // Освіта України. — 2000. — 16 лют.
10. Смолінська О. Лінгвокраїнознавство у навчанні української мови як іноземної // Рідна школа. — 2002. — № 2.
11. Тройницька С. Використання міжпредметних зв'язків у навчально-виховному процесі сучасної школи / С. Тройницька // Імідж сучасного педагога. — 2002. — № 3. — С. 43–47.
12. Хорошківська О. Проблеми навчання української мови як державної у школах національних меншин України // Слово Просвіти. — 1997. — № 12 (42).
13. Яновицька Н. Взаємозв'язки польської та української мов в процесі вивчення теми „Іменник” // Рідні джерела. — 2004. — № 3–4

ЛЕКЦІЯ 5

ТЕМА. Підходи закономірності і принципи до вивчення української мови як другої

Мета: Шляхом актуалізації знань студентів охарактеризувати сучасні підходи до навчання української мови як другої в умовах полікультурного середовища, з'ясувати сутність закономірностей та принципів, що лежать в основі навчання української мови у школах з навчання мовами національних меншин.

План

1. Загальні підходи до навчання української мови в умовах стандартизованої освіти.
 2. Специфічні підходи до навчання мови як другої (опорно-порівняльний, диференційно-систематичний, аналітико-синтетичний).
 3. Нові підходи до навчання української мови в полікультурному просторі (крос-культурний, діалогічний, синергетичний).
 4. Закономірності навчання української мови як другої.
- Принципи навчання української мови в умовах білінгвізму.

Література

1. Алексеева Т. Розвивальне навчання – основа формування творчої особистості // УМЛШ. – 2003. - №5. – С.17-19.
2. Бакаленко И.Н. Методика преподавания русского языка: Учебное пособие для студентов-филологов. В 2-х частях. – Ч.1. : Теоретические основы методики преподавания русского языка. – Запорожье: ЗГУ, 2003.
3. Босак С. Методи особистісно-орієнтованого навчання // УМЛШ. – 2003. - №8. – С.37-41.
4. Варзацька Л., Дворецька Л. Види мовних завдань у структурі інтегрованого уроку рідної мови і мовлення в 5 класі // УМЛШ. – 2004. - №4. – С.4-7.
5. Дичківська І.М. Інноваційні педагогічні технології. – К.: Академвидав, 2004.
6. Дорошенко О.А. Елементи дослідницької роботи учнів з мови // УМЛШ. – 1993. - №4. – С.20 – 21.
7. Дорошенко О.А. Нестандартність при вивченні української мови в середній школі // УМЛШ. – 1990. - №№ 2 – 3. – С.21 -33.
8. Караман С. Методика навчання української мови в гімназії. – К.: Ленвіт, 2000.
9. Кириллова Л.Д. Совершенствование урока как целостной системы. – Л.: ЛГПИ, 1984.
10. Коротяев Б.І. Методи навчально-пізнавальної діяльності учнів. – К.: Рад. школа, 1971.
11. Костюк Г.С. Навчально-виховний процес і психічний розвиток особистості / За ред. Л.М. Проколієнко. – К.: Рад. школа, 1989.
12. Лернер И.Я. Качество знаний учащихся. Какими они должны быть? – М.: Знание, 1978.
13. Лернер И.Я., Скаткин М.И. Требования к современному уроку. – М.: Педагогика, 1969.
14. Маркова А.К. Психология усвоения языка как средства общения. – М.: Педагогика, 1974.
15. Махмутов М.И. Организация проблемного обучения в школе. – М.: Просвещение, 1977.
16. Мельникова С.И., Яворовская Л.Н. Игровые формы учебных занятий. – Харьков: ХГУ, 1993.
17. Могила Н. Система інноваційних методів як засіб реалізації диференційованого навчання // УМЛШ. – 2003. - №5. – С.13-16.
18. Освітні технології: Навч.-метод. посібн. / О.М.Пехота, А.З.Кіктенко, О.М.Любарська та ін.; За заг. ред. О.М.Пехоти. – К.: А.С.К., 2001.
19. Падалка О.С. та ін. Педагогічні технології. – К.: Укр. енциклопедія. – 1995.

20. Педагогічні інновації в сучасній школі. – К.: Освіта, 2004.
21. Педагогічні технології у безперервній професійній освіті / За ред. Сисоєвої С.О. – К., 2001.
22. Пентилюк М.І. Основні аспекти навчання рідної мови // Початкова школа. – 1997. - № 4. – С. 10-12.
23. Пентилюк М.І. Особливості технології уроку мови // Дивослово. – 1998. - № 4. – С. 16 -18.
24. Пентилюк М.І. Наукові засади комунікативної спрямованості у навчанні рідної мови // УМЛШ. – 1999. - №3. – С.8-10.
25. Пентилюк М., Горошкіна О., Нікітіна А. Концепція когнітивної методики навчання української мови // Дивослово. - 2004. - №8. – С.5-9.
26. Пентилюк М., Горошкіна О., Нікітіна А. Концептуальні засади комунікативної методики навчання української мови // УМЛШ. – 2006. - №1. – С.15-20.
27. Пехота О.М., Старєва А.М. Особистісно орієнтоване навчання: підготовка вчителя. – Миколаїв: Іліон, 2005.

ЛЕКЦІЯ 6

ТЕМА. Мовленнєвий розвиток учнів-білінгвів. Методика формування комунікативних умінь з української мови як другої

Мета: ознайомити студентів із вимогами шкільної програми до розвитку мовлення учнів-білінгвів, звернути увагу на специфіку методики і формування мовленнєвого розвитку в учнів-білінгвів, зокрема усного і писемного, діалогічного і монологічного мовлення, особливостей засвоєння видів мовленнєвої діяльності та спілкування.

План

1. Мовленнєвий розвиток учнів-білінгвів як методична проблема.
2. Роль мовленнєвої діяльності у розвитку мовлення учнів шкіл із навчанням мовами національних меншин.
3. Мовленнєвий розвиток – основний напрям навчання української мови учнів шкіл із навчанням мовами національних меншин.
4. Лінгвістичні і психологічні основи методики розвитку мовлення.
5. Розвиток усного й писемного мовлення учнів.
6. Своєрідність і взаємозв'язок методів розвитку зв'язного мовлення.
7. Вимоги програми щодо мовленнєвого розвитку і система прав.

Література

1. Алексєєва Т. Розвивальне навчання – основа формування творчої особистості // УМЛШ. – 2003. - №5. – С.17-19.
2. Бакаленко И.Н. Методика преподавания русского языка: Учебное пособие для студентов-филологов. В 2-х частях. – Ч.1. : Теоретические основы методики преподавания русского языка. – Запорожье: ЗГУ, 2003.
3. Баранов М.Т., Ладыженская Т.А., Львов М.Р., и др. Методика преподавания русского языка. – М.: Просвещение, 1990.
4. Варзацька Л., Дворецька Л. Види мовних завдань у структурі інтегрованого уроку рідної мови і мовлення в 5 класі // УМЛШ. – 2004. - №4. – С.4-7.
5. Мельникова С.И., Яворовская Л.Н. Игровые формы учебных занятий. – Харьков: ХГУ, 1993.
6. Методика навчання рідної мови в середніх освітніх закладах / За ред. М.І.Пентилюк. – К.: Ленвіт, 2009.
7. Пентилюк М.І. Наукові засади комунікативної спрямованості у навчанні рідної мови // УМЛШ. – 1999. - №3. – С.8-10.
8. Пентилюк М., Горошкіна О., Нікітіна А. Концептуальні засади комунікативної методики навчання української мови // УМЛШ. – 2006. - №1. – С.15-20.
9. Форми навчання в школі / За ред. Ю.І.Мальованого. – К.: Освіта, 1992.

10. Адаменко С. Культура мови / Практикум для учнів 9-11 класів (з учнівських творів) // Українська мова та література. -38 (390), жовтень 2004. - С. 20-21.
11. Бабенко О. Розвиток творчих здібностей учнів // Дивослово.- 2001. - №11. - С. 28, 45-46.
12. Безсмертна Н. Вічний двигун на ім'я словотвір // Українська мова та література в середніх школах. - 2004. - №4. - С.16- 20.
13. Беляєв О. Доказова розповідь та евристична бесіда у навчанні мови //Українська мова та література в школі. - 2003. -№8. - С.2-5.
14. Бондаренко Н. Уроки розвитку зв'язного мовлення у 5 класі (докладний переказ-опис тварини) // Дивослово. - 2002. -№6.
15. Бондаренко Н. Уроки розвитку зв'язного мовлення у 5 класі (докладний переказ-опис тварини) // Дивослово. - 2002. -№11.
16. Бондаренко Н. Уроки розвитку зв'язного мовлення у 5 класі (докладний переказ-опис тварини) // Дивослово. - 2003. -№11. - С. 43-46.
17. Босак С. Особистісно-орієнтоване навчання - у практиці. // Українська мова та література в школі. - 2003. - № 8. - С. 37 - 41.
18. Дідук Г.І. Лінгвостилістичні та комунікативно-ситуативні вправи на уроках української мови у 5-7 класах. - Тернопіль: Навчальна книга - Богдан, 2004. - 80с.
19. Дідук Г.І. Лінгвостилістичні та комунікативно-ситуативні вправи на уроках української мови у 5-7 класах. - Тернопіль: Навчальна книга - Богдан, 2004. - 80с.
20. Донченко Т. Формування в учнів поняття про типи мовлення і типологічну структуру тексту // Дивослово. - 2004. - №4. -С. 23-27.
21. Дороз В. Помилки в українському мовленні учнів національних спільнот та шляхи їх подолання // Українська мова та література. - 38 (390), жовтень 2004. - С. 14-19.
22. Дороз В. Лінгвокультурологічний підхід до вивчення української лексики учнями 5-6-х класів російської та болгарської національностей // Українська мова та література. - 8 (360), лютий 2004. - С. 9-16.
23. Дороз В. Лінгвокультурологічний підхід до вивчення української лексики в школах з російською мовою навчання: Монографія. - Київ-Ніжин: ТОВ «Видавництво» Аспект-Поліграф», 2006. - 184с.
24. Дороз В. Вивчення української лексики в 5-6 класах шкіл збагатонаціональним контингентом (Лінгвокультурологічний підхід) // Дивослово. - 2005. - № 10. - С. 4-8.
25. Лещенко Г. Система ситуативних завдань до уроків розвитку зв'язного мовлення (5 клас) // Українська мова і література в школі. - 2004. - №5. - С. 13-18.
26. Ляшкевич А. Генезис бесіди як дидактичної основи діалогічного мовлення // Українська мова та література в школі. -2001. - №2. - С.7-9.
27. Марун М. Дозвольте з вами поспілкуватися // Українська мова й література в середніх школах. - 2001. - №1. - С. 181-185.
28. Омельчук С. Формування мовленнєво-комунікативних умінь на синтаксичній основі (система мовленнєвих вправ у 9 класі) // Дивослово. - 2004. - №6. - С. 8-11.
29. Омельчук С. Формування мовленнєво-комунікативних умінь на синтаксичній основі (система мовленнєвих вправ у 9 класі) // Дивослово. - 2004. - №8. - С. 26-29.
30. Омельчук С. Реалізація дослідницького методу в процесі формування мовленнєво-комунікативних умінь учнів (на матеріалі вивчення складнопідрядних речень з кількома підрядними) // Дивослово. - 2003. - №3. - С. 35-36.
31. Омельчук С. Основа мовлення - діалог // Українська мова й література в середніх школах. - 2002. - №5. - С. 81-85.
32. Омельчук С. На шляху до людини розмовляючої // Українська мова й література в середніх школах. - 2003. - №5. - С.84-91.
33. Палихата Е.Я. Культура українського діалогічного мовлення спілкування. 5-9 класи: Навчальний посібник для учнів. -Тернопіль: Навчальна книга - Богдан, 2003. - 104с.
34. Пентилюк М., Нікітіна А., Горошкіна О. Концепція когнітивної методики навчання української мови // Дивослово. -2004. - № 8. - С. 5-9.
35. Пентилюк М. Мовленнєві помилки та принципи їх класифікації // Українська

ЛЕКЦІЯ 7

ТЕМА. Технологічний підхід до методів навчання української мови в школах національних меншин

Мета: ознайомити студентів з найновішими досягненнями в галузі психології та лінгводидактики, розкрити особливості вивчення рідної та української мов. .

План

1. Технологічний підхід до методів навчання мови
2. Технологія навчання української мови у школах з російською мовою викладання
3. Особливості вивчення рідної та української мов
4. Роль тренувальних методів у процесі навчання української мови

Література

1. Биков В. Ю. Теоретико-методологічні засади моделювання навчального середовища педагогічних систем відкритої освіти / В. Ю. Биков // Наукові записки. Серія: Педагогічні науки. - Кіровоград : РВВ КДПУ ім. В. Винниченка. -2008. -Випуск 77. - Частина 1. -С. 3-12.
2. Бублейник Л.В. Типологічні співвідношення в лексиці української та російської мов: Навчальний посібник. — К.: ІЗМК, 1996. — 84 с. Концепція мовної освіти 12-річної школи // Дивослово. - 2002. -№ 8. - С 59-65.
3. Ващенко В.С., Поповський А.М. Самобутні тенденції у розвитку мови: Навч. посібник. — Дніпропетровськ: Видво ДДУ, 1995. — 44 с.
4. Верещагин Е.М., Костомаров В.Г. Язык и культура: Лингвострановедение в преподавании русского языка как иностранного. — М.: Рус. яз., 1976. — 248 с.
5. Волошина А.В. Безеквівалентна і фонові лексика у східнослов'янських мовах: Дис. канд. пед. наук: 10.02.17., Кіровоград — 2001. — 195 с. Кучерук О. А. Дидактичні технології: стратегія лінгвокультурологічного розвитку школярів / О. А. Кучерук // Дивослово. - 2008. - № 5. - С 2-7.
6. Вятютнев М. Н. О методах обучения языкам // Русский язык в национальной школе. — 1970. — № 6. — С. 22–38.
7. Гумбольдт В. фон. О различии строения человеческих языков и его влияния на духовное развитие человеческого рода // *Звегинцев В.А.* История языкознания XIX и XX веков в очерках и извлечениях. — М., 1960. — Ч. 1. 322 с.
8. Грищенко А.П. Лексикологія. Фразеологія // Сучасна українська літературна мова. Навчальне видання — К.: Вища школа, 1997. — С. 98-237.
9. Дидактика средней школы: Некоторые проблемы современной дидактики / Под ред. М.А. Данилова, М.Н. Скаткина. — М.: Просвещение, 1975. — 303 с.
10. Жайворонок В.В. Українська етнолінгвістика: деякі аспекти досліджень // Мовознавство. — 2001. — № 5. — С. 48-63. Кучерук О. А. Концепція системи методів навчання мови в основній школі / О. А. Кучерук // Українська мова і література в школі. - 2008. - № 7-8. - С 10-16.
11. Караулов Ю.Н. Русский язык и языковая личность. — М., 1987. — С. 216.
12. Кісь Р. Мова, думка і культурна реальність (від Олександра Потебні до гіпотези мовного релятивізму). — Львів: Літопис, 2002. — 304 с.
13. Кононенко І.В. Національно-мовна картина світу: зіставний аспект (на матеріалі української та російської мов) // Мовознавство. — 1996. — № 6. — С. 40.
14. Кочерган М.П. Загальне мовознавство. — К., 1999. — 284 с.
15. Красных В.В. Этнопсихолінгвістика и лингвокультурология: Курс лекций. — М.: ИТДГК «Гнозис», 2002. — С. 231-258.
16. Кремень В.Г. Освіта і наука в Україні – інноваційні аспекти. Стратегія. Реалізація. Результати. — К.: Грамота, 2005. — 448 с.
17. Кучерук О. А. Перспективні технології навчання в шкільному курсі української

- мови : навчальний посібник / О. А. Кучерук. - Житомир : ЖДУ ім. І. Франка, 2007. - 182 с.
18. Лернер И. Я. Пути совершенствования методов обучения // Научное образование. – 1969. – № 6. – С. 16–25.
19. Методика преподавания русского языка в национальной средней школе / Под ред. Н.З. Бакеевой, З.П. Даунене. – Л.: Просвещение, 1986. – 400 с.
20. Методика преподавания русского языка в школах народов тюркоязычной группы / Под ред. В. М. Чистякова. – М.: Просвещение, 1964. – 367 с.
21. Паламарчук В. Ф. Як виростити інтелектуала / В. Ф. Паламарчук. -Тернопіль : Навчальна книга - Богдан, 2000. - 152 с.
22. Паламарчук О.Л. Відтворення української національно характеристичної лексики в художньому пере-кладі. // Взаимодействие украинского и русского языков на территории Украины и актуальные проблемы их исследования и преподавания: Материалы I Ганичевских чтений. — Полтава, 1993. — Т.2. — С. 38-40.
23. Пентилюк М.І. Вивчення української мови у школах з російською мовою навчання.- К.: Рута, 2000.- 128 с.
24. Подранецька Н. Застосування проектних технологій на уроках української мови та літератури як один із напрямків розвитку мовної особистості / Н. Подранецька // Українська мова і література в школі. - 2006. - № 4. - С 22-25.
25. Пометун О. Активні й інтерактивні методи навчання: до питання про диференціацію понять / О. Пометун // Шлях освіти. - 2004. - № 3. - С 10-15.
26. Проблемы отбора учебного материала / Под ред. М. Н. Вятютнева. – М.: Просвещение, 1971. – 196 с.
27. Рудницька О. П. Педагогіка: загальна та мистецька : навчальний посібник. - Тернопіль: Навчальна книга - Богдан, 2005. - 360 с.
28. Скаткин М.Н. Проблемы современной дидактики. – М.: Педагогика, 1984. – 95 с.
29. Скаткин М.Н. Теоретические основы содержания общего среднего образования. – М.: Педагогика, 1983. – 275 с.
30. Соколовська Ж.П. Картина світу та ієрархія сем // Мовознавство — 2002. — № 6. — С. 86-93.
31. Хорошковська О.Н. Лінгводидактична система початкового навчання української мови у школах з російською мовою викладання.- К., 1990.- 306 с.
32. Шубин Э. П. Позитивные и негативные аспекты влияния первого языка на овладение вторым на разных уровнях языковой системы // Иностранные языки в школе. – 1971. – № 5. – С.17–28.
33. Шубин Э.П. Языковая коммуникация и обучение иностранным языкам. – М.: Просвещение, 1972. – 350 с.

ЛЕКЦІЯ 8

ТЕМА. Особливості уроку як основної форми навчання української мови у школах з навчання мовами національних меншин.

Мета: ознайомити студентів з особливостями організації уроку української мови в школах з мовами навчання національних меншин, їх типологією, особливостями структурування і змісту, розкрити особливості технології уроків різних типів, у т.ч. уроків мовленнєвого розвитку учнів-білінгвів.

План

1. Урок як форма організації навчального процесу. Вимоги до уроку української мови як другої.
2. Особливості уроків української мови.
3. Структурування і зміст уроків.
4. Типи уроків української мови у школах національних меншин.

5. Технологія уроків української мови в школах із навчанням мовами національних меншин.
6. Особливості уроків мовленнєвого розвитку.

Література

1. Беляєв О.М. Сучасний урок української мови. – К.: Рад. школа, 1981.
2. Голуб Н., Дяченко Н., Остапенко В., Шляхова В. Технологія сучасного уроку рідної мови. – Черкаси: Відлуння, 1999.
3. Кириллова Л.Д. Совершенствование урока как целостной системы. – Л.: ЛГПИ, 1984.
4. Лернер И.Я., Скаткин М.И. Требования к современному уроку. – М.: Педагогика, 1969.
5. Мельникова С.И., Яворовская Л.Н. Игровые формы учебных занятий. – Харьков: ХГУ, 1993.
6. Методика навчання рідної мови в середніх освітніх закладах / За ред. М.І.Пентиліук. – К.: Ленвіт, 2009.
7. Онищук В.А. Урок в современной школе. – М.: Просвещение, 1982.
8. Онищук В.О. Типи, структура і методика уроку в школі. – К.: Рад. школа, 1973.
9. Пентиліук М.І. Особливості технології уроку мови // Дивослово. – 1998. - № 4. – С. 16 -18.
10. Пометун О., Пироженко Л. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання. – К.: А.С.К., 2005.
11. Беляєв О.М. Інтегровані уроки рідної мови // Дивослово. -2004 - №5. - С.36-40.
12. Беляєв О.М. Зміст уроку мови // Українська мова та література в школі. - 2003. - №4. - С.2-6.
13. Бондарчук Л.І. Методику підказує текст: Навчальний посібник. - Тернопіль: Мальва-ОСО, 2001. - 160с.
14. Варзацька Л., Дворецька Л. Методика інтегрованого уроку мови // Дивослово. - 2004. - №3. - С.31-50.
15. Мельник Н. Опорні конспекти з української мови // Українська мова та література в школі. - 2001. - №2. - С.50-55.
16. Методика навчання рідної мови в середніх навчальних закладах // За ред. М.Пентиліук. - К., 2000. - С. 181-204.
17. Фасоля А. Мета, зміст, технологія уроку // Дивослово. – 2005 - № 8. - С. 19 - 25.
18. Шляхова В., Нечитайло Н. Робота зі словниками на уроці української мови // Українська мова та література в школі. -2002. - № 8. - С. 11- 13.
19. Якименко Н., Рибалко К. Урок мови з використанням комп'ютерних програм // Дивослово. - 2001. - №11. - С. 49-51.
20. Дороз В.Ф., Ларіна Т.Е. Сучасний урок (українська мова та література): Навчально-методичний посібник для студентів філологічних факультетів ДОС. – [Інтернет ресурс] Режим доступу: twirpx.com/file/683757/
21. Голобородько Є.П. Усі уроки української мови в 10 класі – [Інтернет ресурс] – Режим доступу: twirpx.com/file/416105/

ПЛАНІ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

1 Змістовий модуль
Тема. ТЕОРЕТИЧНІ ПРОБЛЕМИ МЕТОДИКИ НАВЧАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ
МОВИ ЯК ДЕРЖАВНОЇ

ПРАКТИЧНИЙ МОДУЛЬ

Практичне заняття №1 (семінар)

Тема: **Загальні питання методики навчання української мови**

План

1. Мета і завдання курсу «Методика навчання української мови в загальноосвітніх закладах з навчанням мовами національних меншин».
2. Державні документи про вивчення української мови як рідної і державної (другої).
3. Поняття «рідна мова» і «державна мова».
4. Теоретичні основи навчання української мови в загальноосвітніх закладах з мовами навчання національних меншин: білінгвізм, полілінгвізму, крос-культурне навчання, навчання української мови в полікультурному просторі.
5. Місце навчання української мови як державної в стандартизованій мовній освіті.
6. Методичні засади навчання української мови як державної: лінгвістичні, психологічні, психолінгвістичні, етнокультурологічні, лінгводидактичні.
7. Концептуальні засади навчання української мови як державної.
8. Основні тенденції у навчанні української мови в школах національних меншин.
9. Проблеми навчання української мови у школах національних меншин на сучасному етапі.

Методичні рекомендації

Готуючись до семінарського заняття, опрацюйте рекомендовану літературу. Особливу увагу зверніть на державні документи, в яких питання навчання державної мови виділяється особливо. Спираючись на знання основного курсу методики навчання української мови в середній школі, варто звернути увагу на специфічні особливості методики навчання української мови як державної, зокрема у змісті та технології навчання.

Література

1. Бакаленко И.Н. Методика преподавания русского языка: Учебное пособие для студентов-филологов. В 2-х частях. – Ч.1. : Теоретические основы методики преподавания русского языка. – Запоржье: ЗГУ, 2003.
2. Біляєв О.М. Зміст уроку мови // УМЛШ. – 2003. - №4. – С.2 – 7.
3. Біляєв О.М. Інтегровані уроки рідної мови // Дивослово. – 2003. - №5. – С.36-40
4. Беляєв О.М. Сучасний урок української мови. – К.: Рад. школа, 1981.
5. Державний стандарт базової і повної загальної освіти [Електронний ресурс] – Режим доступу: www.ipro.if.ua/predmety/istoria/index/php?r...id...
6. Дороз В. Лінгвокультурологічний підхід до вивчення української лексики в школах з російською мовою навчання: Монографія. - Київ-Ніжин: ТОВ «Видавництво» Аспект-Поліграф», 2006. - 184с.
7. Крос-культурне навчання учнів-білінгвів української мови. – К.: Центр учбової літератури, 2011. – 456 с.
8. Караман С. Методика навчання української мови в гімназії. – К.: Ленвіт, 2000.
9. Концепції мовної освіти в Україні [Електронний ресурс] – Режим доступу: school125.edu.kh.ua/files/.../Concept_L_education.doc
10. Методика навчання рідної мови в середніх освітніх закладах / За ред. М.І.Пентилюк. – К.: Ленвіт, 2009.
11. Навчальні програми для загальноосвітніх навчальних закладів з навчанням російською мовою: Українська мова. 5–9 класи. – К.: ВД «Освіта», 2013. – 80 с.
12. Освітні технології: навч.-метод. посібн. / О.М.Пехота, А.З.Кіктенко, О.М.Любарська та ін.; За заг. ред. О.М.Пехоти. – К.: А.С.К., 2001.
13. Педагогічні інновації в сучасній школі. – К.: Освіта, 2004.

14. Педагогічні технології у безперервній професійній освіті / За ред. Сисоєвої С.О. – К., 2001.
15. Пентилюк М.І. Основні аспекти навчання рідної мови // Початкова школа. – 1997. - № 4. – С. 10-12.
16. Пентилюк М.І. Особливості технології уроку мови // Дивослово. – 1998. - № 4. – С. 16 -18.
17. Пентилюк М.І. Наукові засади комунікативної спрямованості у навчанні рідної мови // УМЛШ. – 1999. - №3. – С.8-10.
18. Практикум з методики навчання української мови в загальноосвітніх закладах: модульний курс: пос. для студ. .../ Кол. Авторів за ред. М.І.Пентилюк. – К.: Ленвіт, 2011.
19. Хорошковська О.Н. Лінгводидактична система початкового навчання української мови у школах з російською мовою викладання. – К., 1999. – 306 с.

Практичне заняття №2

Тема: Зміст навчання української мови в загальноосвітніх закладах з навчанням мовами національних меншин

План

1. Мета й завдання навчання української мови як державної. Державний стандарт середньої загальної освіти.
2. Зміст навчання української мови в загальноосвітніх закладах з навчанням мовами національних меншин та критерії його відбору, структура курсу. Навчальна програма з української мови.
3. Підручник як засіб реалізації змісту навчання. Підручники з української мови для шкіл з російською мовою навчання.
4. Вимоги до знань, умінь і навичок школярів з української мови як другої. Критерії оцінювання навчальних досягнень учнів середньої школи.

Практичні завдання

1. Проаналізуйте мовну складову галузі «Мови і літератури» Державного стандарту середньої загальної освіти (Мова вивчення (українська мова)), з'ясуйте державні вимоги до рівня загальноосвітньої підготовки учнів середньої школи.
2. Здійсніть аналіз навчальних програм «Українська мова 5-11 класи загальноосвітніх навчальних закладів з навчанням російською мовою».
3. Проаналізуйте підручник для 5 (6,7,8) класу (на вибір) з української мови за зразком:
 - Назва підручника. Вихідні дані.
 - Підручник з української мови для 5 класу (видавництво "Промінь", Київ, 2004 р.) рекомендований Міністерством освіти і науки України для викладання української мови в загальноосвітніх навчальних закладах з російською мовою навчання.
 - Підручник враховує вікові особливості школярів, навчальний матеріал відповідає сучасному трактуванню понять, фактів, містить широкі можливості для вироблення в школярів загальномовленнєвих умінь, найголовнішими з яких є комунікативні.
 - Підручник складається з трьох великих розділів, кожний з яких містить параграфи з чітко визначеними темами уроків.
 - Перший розділ "Мова і мовлення. Правопис" направлений на повторення вивченого в 4 класі. Вправи, вміщені в цьому розділі, цілеспрямовані на розвиток в учнів умінь аналізувати, синтезувати, класифікувати і порівнювати мовні явища, роботи власні висновки. За 7 уроків учні можуть повторити відомості про звуки і букви, будову слова і текст.
 - В другому розділі "Речення" є чотири параграфи, мета яких дати уявлення про види речень, головні та другорядні члени речення, зв'язок слів у реченні, а також ознайомлюють з однорідними членами речень.

• Найбільший розділ - "Слово" - охоплює 23 теми, пов'язані зі словом. Учні ознайомлюються з частинами мови, особливостями їх відмінювання, визначення роду, числі, ролі у реченні. Останній параграф підручника цілеспрямований на повторення й узагальнення матеріалу, вивченого за рік.

• Підручник оснащений цікавими тематичними картинками, вправи підібрані так, що дають можливість зацікавити учнів, розвивати зв'язне мовлення, логічне мислення.

• У підручнику вміщено багато українських народних висловів, фразеологізмів, що збагачує мову дітей, впливає на емоційну сферу формування особистості.

• Дуже цікавими є сторінки для допитливих, які супроводжують весь підручник. Вони яскраво виділені, вміщують ребуси, загадки, цікаві відомості про виникнення імен, окремих слів.

• Завдання, вміщені в підручнику, сприяють розвитку пізнавальних здібностей учнів, спонукають їх до творчої діяльності, продуктивного мислення.

• Підручник виконано поліграфічно-якісно. Ілюстративний матеріал яскравий.

• Розмір шрифту, якість паперу і вага підручника повністю задовольняє санітарно-гігієнічними вимогами.

5. Ознайомтеся з Критеріями оцінювання навчальних досягнень учнів з української мови як другої, з'ясуйте способи перевірки знань, умінь і навичок школярів з української мови й мовлення.

6. Доберіть дидактичні матеріали для діагностики рівня знань, умінь і навичок учнів шкіл з російською мовою навчання.

Запитання і завдання для контролю

1. У чому полягає суть контрастивно-альтернативного підходу до навчання української мови в умовах білінгвізму?

2. Яка роль відводиться методу порівняння у лінгвістиці?

3. Охарактеризуйте напрями дослідження мовного матеріалу: лінгвістична універсологія, лінгвістична типологія, контрастивна лінгвістика.

4. Що зумовлює необхідність постійно враховувати в навчанні другої мови як спільне, так і відмінне на лексико-семантичному рівні?

5. Що розуміють під методом порівняння лінгводидакти? Який характер може мати цей метод під час застосування у навчанні другої мови?

6. Наведіть приклади застосування методу порівняння як організуючої основи збагачення мовлення учнів національних спільнот.

7. Наведіть приклади застосування методичних прийомів (зіставлення і протиставлення) під час лексичної роботи на уроках української мови.

8. Охарактеризуйте групи лексико-семантичних і лексико-стилістичних помилок у мовленні учнів-білінгвів.

9. Проаналізуйте зміст розділів чинних програм з української мови для загальноосвітньої школи, які передбачають вивчення «Лексикології», дайте відповіді на такі запитання:

▪ У яких класах вивчається матеріал з лексикології та фразеології?

▪ Який програмовий матеріал з цього розділу мають засвоїти учні 5 класу, а який – учні 6 класу?

▪ Що повинні знати і вміти учні, опанувавши розділ «Лексикологія. Фразеологія» у 5 класі, а що – в 6 класі?

▪ У 10 класі передбачено вивчення стилістичних засобів лексикології та фразеології, якими знаннями і вміннями мають володіти учні з цього розділу?

▪ Розкрийте значення і завдання вивчення лексикології та фразеології у школі.

10. Обґрунтуйте необхідність реалізації принципів системності та функціональності.

Література

1. Беляєв О.М. Білінгвізм і питання інтерференції в мовленні учнів // Українська мова і література в школі. – 1984. – №1. – С. 4-6.

2. Державний стандарт середньої загальної освіти. Українська мова в школах з навчанням мовами національних меншин
3. Критерії оцінювання навчальних досягнень учнів середньої школи. Українська мова (державна) //
4. Програма для середньої загальноосвітньої школи (5-11 класи). – К., 2006.
5. Бондаренко Н.В. та ін. Українська мова: Програма для 5-11 класів загальноосвітніх навчальних закладів з російською мовою навчання / Н.В.Бондаренко, О.М.Біляєв, Л.М.Паламар, В.Л.Кононенко. – Чернівці: Видавничий дім «Букрек», 2005. – 152с.
6. Бондаренко Н., Ярмолюк А. Українська мова: Підручник для 5 кл. загальноосвіт. навч. закл. з навчанням рос. та польськ. мовами / Н.В.Бондаренко, А.В.Ярмолюк. – К.: Освіта, 2005. – 272с.
7. Дороз В. Вивчення української лексики в 5-6 класах шкіл з багатонаціональним контингентом (Лінгвокультурологічний підхід) // Дивослово. – 2005. – № 10. – С. 4-8.
8. Дороз В. Помилки в українському мовленні учнів національних спільнот та шляхи їх подолання // Українська мова та література. – 38 (390), жовтень 2004. – С. 14-19.
9. Дороз В.Ф. Вивчення лексикології в умовах діалогу культур: Навч. посібник. – Ніжин: ТОВ «Видавництво» Аспект-Поліграф», 2006. – 264с.
10. Кочерган М.П. Зіставне мовознавство і проблеми мовних картин світу // Мовознавство. 2004 – № 5-6. – С. 13. || Trier J. Der deutsche Wortschatz im Sinnbezirk des Verstandes. – Heidelberg. 1931. – S. 22.
11. Лобчук Е.И. Формирование у младших школьников произносительных умений и навыков русской речи в условиях украинско-русского двуязычия: Автореф. дес.... канд. пед. наук. – К., 1983. – 15 с.
12. Манакин В.Н. Основы контрастивной лексикологии: близкородственные и родственные языки. – Кировоград: Центрально-Украинское изд-во, 1994. – 262 с.
13. Манакин В.М. Сопоставительная лексикология. – К.: Знання, 2004. – 326с
14. Манакин В.М. Деякі питання контрактивної лексикології слов'янських мов // Мовознавство. – 2003. – № 4., С. 76-80.
15. Пентиліук М.І. Вивчення української мови в школах з російською мовою навчання. – К.: Рута, 2000. – 128 с.
16. Пентиліук М.І. Фонетичні особливості української мови: Зв'язок фонетики з орфоепією і орфографією // Рідні джерела. – 1999. – № 1. – С. 3-5.
17. Словник-довідник з української лінгводидактики: Навчальний посібник / Кол. Авторів за ред. М.Пентиліук. – К.: Ленвіт, 2003. – 149с.
18. Тихоша В.І. Система роботи над збагаченням учнів 5-9 класів власне українською лексикою та фразеологією: Посібник для вчителів. – Херсон, 1995. – 147 с.
19. Тихоша В.І. Формування лексичних умінь і навичок з української мови в учнів 5-6 класів шкіл з російською мовою навчання: Дис...канд. пед наук: 13.00.02. – К.: 1993. – 180 с.
20. Тоцька Н.І. Фонетика української мови та її вивчення в початкових класах. К.: Рад. школа. – 1976. – 176 с.
21. Шляхова В.В. Удосконалення орфоепічних навичок школярів // Українська мова та література в школі. – 1991. – №12. – С. 16-18.
22. Хорошковська О.Н. Особливості засвоєння української мови російськомовними учнями // Рідні джерела. – 1998. – №1. – С. 11-14.
23. Шляхова В.В. Удосконалення орфоепічних навичок школярів // Українська мова та література в школі. – 1991. – №12. – С. 16-18.

Практичне заняття № 3–4

Тема. Особливості уроку як основної форми навчання української мови як державної і другої.

План

1. Нові підходи до уроку української мови: компетентність, особиста орієнтованість, текстоцентризм, інтерактивність.

2. Основні вимоги до уроку.
3. Особливості структури уроку української мови в школах національних меншин.
4. Вимоги до уроку мови в школах національних меншин.
5. Уроки транспозиції знань, умінь і навичок та їх структурні елементи.
6. Особливості транспозиційно-корекційного уроку та уроку формування знань, умінь і навичок.
7. Уроки розвитку усного та писемного мовлення.

Практичні завдання

1. З'ясуйте основні підходи до уроку української мови як рідної та державної. Аргументуйте свою думку й наведіть приклади.
2. Проаналізуйте основні вимоги до уроку української мови у школах національних меншин. Прокоментуйте кожну вимогу.
3. Схарактеризуйте кожний тип уроку. Визначте їх структуру. Підготуйте фрагменти уроків і проаналізуйте їх.
4. Доберіть приклади вправ і завдань до кожного типу уроку.
5. Наведіть приклади ефективного використання традиційних та інноваційних методів навчання.
6. З'ясуйте роль опорних схем і таблиць на уроках української мови в школах національних меншин. Та доведіть їх ефективність.
7. Доберіть приклади вправ на переклад та продемонструйте методику їх використання.
8. Наведіть приклади роботи з текстом на уроках української мови в школах національних меншин.

Запитання для контролю

1. Що спільного в організації і структурі уроку в школах з українською і національною мовами навчання?
2. Які підходи переважають на уроках української мови як другої?
3. Чи відрізняються вимоги до уроку в обох типах шкіл?
4. Які специфічні особливості уроку української мови як другої?
5. Чому у навчанні української мови як другої і державної необхідно спиратися на транспозицію?
6. У чому виявляється інтерференція?
7. Які найтипівіші інтерферентні помилки та як їх виправляти й попереджати?

Література

1. Бакаленко И.Н. Методика преподавания русского языка: Учебное пособие для студентов-филологов. В 2-х частях. – Ч.1. : Теоретические основы методики преподавания русского языка. – Запоржье: ЗГУ, 2003.
2. Беляев О.М. Урок української мови в школі з російською мовою навчання // Українська мова і література в школі. – 1990. - № 9. – С. 5–13.
3. Біляєв О.М. Зміст уроку мови // УМЛШ. – 2003. - №4. – С.2 – 7.
4. Біляєв О.М. Інтегровані уроки рідної мови // Дивослово. – 2003. – №5. – С.36–40
5. Беляев О.М. Зміст уроку мови // Українська мова та література в школі. – 2003. – №4. – С.2–6.
6. Варзацька Л., Дворецька Л. Методика інтегрованого уроку мови // Дивослово. – 2004. – №3. – С.31–50.
7. Дороз В.Ф., Ларіна Т.Е. Сучасний урок (українська мова та література): Навчально-методичний посібник для студентів філологічних факультетів ДОС. – [Інтернет ресурс] Режим доступу: twirpx.com/file/683757/
8. Каткова І. Чи потрібна «еврика» на уроках мови (евристичні методи і прийоми навчання як засіб підвищення орфографічної грамотності учнів) // Українська мова й література в середніх школах. – 2003. – № 5. – С. 70–75.
9. Методика навчання рідної мови в середніх освітніх закладах / За ред. М.І.Пентилюк. – К.: Ленвіт, 2010.
10. Пентилюк М.І. Особливості технології уроку мови // Дивослово. – 1998. - № 4. –

С. 16–18.

11. Пометун О., Пироженко Л. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання. – К.: А.С.К., 2005.

12. Фасоля А. Мета, зміст, технологія уроку // Дивослово. – 2004 – № 8. – С. 19–25.

13. Федоренко О. Узагальнюючі логічні схеми на уроках мови // Українська мова та література в школі. - 2001. – №2. – С.23–24.

14. Хорошковська О.Н. Лінгводидактична система початкового навчання української мови у школах з російською мовою викладання. – К., 1999. – 306с.

15. Щербина В.І. Інтерактивні технології на уроках української мови та літератури / В.І.Щербина, О.В.Волкова, О.В.Романенко. – Х.: Вид. група «Основа», 2005. – 96с.

16. Моделювання уроків української мови в школах нового типу – [Інтернет ресурс] – Режим доступу: ua-referat.com/-Моделювання_уроків_укра...

Практичне заняття № 5

Тема. Особливості засвоєння учнями-полілінгвами шкільного курсу фонетики, орфоєпії, графіки української мови.

План

1. Аналіз змісту розділів «Фонетика. Орфоєпія. Графіка» в чинних програмах і підручниках для шкіл з російською мовою навчання.

2. Основні вимоги та завдання успішного оволодіння фонетико-графічним матеріалом, системою орфоєпічних норм.

3. Складні випадки вивчення фонематичних явищ, що становлять специфіку звукової системи української мови: засвоєння специфічних фонем; подолання вимовних труднощів, пов'язаних з інтерференцією рідної мови, засвоєння звукових відповідників в українській і рідній мовах.

4. Орфоєпічні, графічні помилки в усному та писемному мовленні учнів національних спільнот, шляхи їх попередження та виправлення:

- помилки пов'язані з неправильною вимовою звуків і звукосполучень;
- помилки зумовлені інтерференцією;
- помилки пов'язані з автоматизацією навички наголошення слів рідної мови, що впливає на вимову українських слів;
- графічні помилки.

Практичні завдання

1. Праналізуйте чинну програму з розділу «Фонетика. Графіка. Орфоєпія» в школах з навчанням російською мовою.

2. Проаналізуйте підручник для 5 класу з української мови для шкіл з навчанням російською мовою

Запитання і завдання для контролю

1. Яке значення має вивчення фонетики, орфоєпії, графіки у школі з національною мовою навчання?

2. Визначте місце фонетики й орфоєпії у шкільному курсі української мови.

3. Чому, на вашу думку, для вчителя-словесника важливо знати характеристику звука в трьох аспектах – фізичному, фізіологічному, функціональному?

4. Охарактеризуйте методичні проблеми навчання фонетики, орфоєпії у школі з національною мовою навчання, які потребують рішення.

5. Чим пояснюється передбачене чинними програмами з української мови (5-12 кл.) для шкіл з національною мовою навчання паралельне вивчення фонетики, орфоєпії, графіки, орфографії?

6. Які вимоги до знань і вмінь учнів з фонетики, орфоєпії ставить чинна програма з

української мови (5-12 кл.).

7. Проаналізуйте зміст розділів чинних програм з української мови для шкіл з національною мовою навчання, які передбачають вивчення фонетики, орфоєпії, графіки. Обґрунтуйте необхідність реалізації принципів наступності та перспективності.

8. Складіть таблиці зіставлення знань і вмінь, сформованих у початкових класах, з фонетики й графіки та знань і вмінь, які необхідно формувати в основній школі. На основі аналізу зробіть висновки, який характер носитимуть завдання з цих розділів у 5 класі.

Методичні рекомендації

Готуючись до практичного заняття, опрацюйте рекомендовану літературу з теми. Особливу увагу зверніть на теоретичні знання з розділу фонетики й орфоєпії, пригадайте три аспекти вивчення звуку, осмисліть важливість виокремлення цих аспектів у практиці навчання фонетики й орфоєпії в школі.

Важливою умовою опрацювання цієї теми є визначення й аналіз основних характеристик шкільного курсу фонетики, орфоєпії, графіки. Зосередьте увагу на змісті й обсязі теоретичного матеріалу з фонетики.

Література

1. Блик О.П. Фонетика. Орфоєпія. Графіка. Орфографія: Посібник для вчителів. – К.: Рад. школа, 1988.
2. Бондаренко Н.В. та ін. Українська мова: Програма для 5-12 класів загальноосвітніх навчальних закладів з російською мовою навчання / Н.В.Бондаренко, О.М.Біляєв, Л.М.Паламар, В.Л.Кононенко. – Чернівці: Видавничий дім «Букрек», 2005. – 152с.
3. Бондаренко Н., Ярмолюк А. Українська мова: Підручник для 5 кл. загальноосвіт. навч. закл. з навчанням рос. та польськ. мовами / Н.В.Бондаренко, А.В.Ярмолюк. – К.: Освіта, 2005. – 272с.
4. Лобчук Е.И. Формирование у младших школьников произносительных умений и навыков русской речи в условиях украинско-русского двуязычия: Автореф. дис.... канд. пед. наук. – К., 1983. – 15 с.
5. Пентиліук М.І. Вивчення української мови в школах з російською мовою навчання. – К.: Рута, 2000. – 128 с.
6. Словник-довідник з української лінгводидактики: Навчальний посібник / Кол. Авторів за ред. М.Пентиліук. – К.: Ленвіт, 2003. – 149с.
7. Пентиліук М.І. Фонетичні особливості української мови: Зв'язок фонетики з орфоєпією і орфографією // Рідні джерела. – 1999. – № 1. – С. 3-5.
8. Тоцька Н.І. Фонетика української мови та її вивчення в початкових класах. К.: Рад. школа. – 1976. – 176 с.
9. Шляхова В.В. Удосконалення орфоєпічних навичок школярів // Українська мова та література в школі. – 1991. – №12. – С. 16-18.
10. Хорошковська О.Н. Особливості засвоєння української мови російськомовними учнями // Рідні джерела. – 1998. – №1. – С. 11-14.

Практичне заняття № 6

Тема. Освітньо-пізнавальний і нормативно-практичний аспекти вивчення лексикології та фразеології на основі взаємозв'язку в навчанні двох мов (рідної та української).

План

1. Мета, завдання, зміст вивчення лексикології та фразеології української мови учнями національних спільнот.
2. Контрастивно-альтернативна основа вивчення української лексики в умовах полілінгвізму:

- контрастивні дослідження лексикології слов'янських мов у лінгвістиці;
- порівняння – організуюча основа й ефективний метод навчання української мови як другої.

3. Методика засвоєння слів, фразеологізмів, що становлять спільний лексичний фонд у рідній та українській мовах.

4. Методика засвоєння слів і фразеологізмів, що становлять власне український фонд.

5. Лексико-семантичні помилки в усному та писемному мовленні учнів-полілінгвів, шляхи їх попередження і виправлення.

Запитання і завдання

1. У чому полягає суть контрастивно-альтернативного підходу до навчання української мови в умовах білінгвізму?

2. Яка роль відводиться методу порівняння у лінгвістиці?

3. Охарактеризуйте напрями дослідження мовного матеріалу: лінгвістична універсологія, лінгвістична типологія, контрастивна лінгвістика.

4. Що зумовлює необхідність постійно враховувати в навчанні другої мови як спільне, так і відмінне на лексико-семантичному рівні?

5. Що розуміють під методом порівняння лінгводидакти? Який характер може мати цей метод під час застосування у навчанні другої мови?

6. Наведіть приклади застосування методу порівняння як організуючої основи збагачення мовлення учнів національних спільнот.

7. Наведіть приклади застосування методичних прийомів (зіставлення і протиставлення) під час лексичної роботи на уроках української мови.

8. Охарактеризуйте групи лексико-семантичних і лексико-стилістичних помилок у мовленні учнів-білінгвів.

9. Проаналізуйте зміст розділів чинних програм з української мови для загальноосвітньої школи, які передбачають вивчення «Лексикології», дайте відповіді на такі запитання:

– У яких класах вивчається матеріал з лексикології та фразеології?

– Який програмовий матеріал з цього розділу мають засвоїти учні 5 класу, а який – учні 6 класу?

– Що повинні знати і вміти учні, опанувавши розділ «Лексикологія. Фразеологія» у 5 класі, а що – в 6 класі?

– У 10 класі передбачено вивчення стилістичних засобів лексикології та фразеології, якими знаннями і вміннями мають володіти учні з цього розділу?

– Розкрийте значення і завдання вивчення лексикології та фразеології у школі.

10. Обґрунтуйте необхідність реалізації принципів системності та функціональності.

Методичні рекомендації

Готуючись до заняття, необхідно з'ясувати програмові вимоги до навчання лексикології та фразеології в школах з національною мовою навчання. Опрацювавши зазначені джерела, необхідно сформулювати мету вивчення лексикології та фразеології; дати характеристику рецептивної та репродуктивної лексичної навички; з'ясувати поняття «лексична одиниця», «фразеологічна одиниця», «активний і пасивний лексичний мінімум», «активний і пасивний фразеологічний мінімум», «лексична навичка», «лексична помилка». Під час підготовки до заняття необхідно виписати з чинної програми вимоги до оволодіння лексикою і фразеологією за класами.

Ознайомлюючись з матеріалами лекції, назвіть способи семантизації лексичних і фразеологічних одиниць, поясніть, чим зумовлений вибір того чи іншого способу; назвіть труднощі засвоєння різних лексичних і фразеологічних одиниць та способи їх подолання. Випишіть основні типи та види вправ для оволодіння лексичними одиницями; назвіть вправи на автоматизацію дій учнів з лексичними та фразеологічними одиницями, наведіть приклади до різних видів вправ.

Література

1. Бондаренко Н.В. та ін. Українська мова: Програма для 5-12 класів загальноосвітніх навчальних закладів з російською мовою навчання / Н.В.Бондаренко, О.М.Біляєв, Л.М.Паламар, В.Л.Кононенко. – Чернівці: Видавничий дім «Букрек», 2005. – 152с.
2. Бондаренко Н., Ярмолук А. Українська мова: Підручник для 5 кл. загальноосвіт. навч. закл. з навчанням рос. та польськ. мовами / Н.В.Бондаренко, А.В.Ярмолук. – К.: Освіта, 2005. – 272с.
3. Дороз В. Вивчення української лексики в 5-6 класах шкіл з багатонаціональним контингентом (Лінгвокультурологічний підхід) // Дивослово. – 2005. – № 10. – С. 4-8.
4. Дороз В. Помилки в українському мовленні учнів національних спільнот та шляхи їх подолання // Українська мова та література. – 38 (390), жовтень 2004. – С. 14-19.
5. Дороз В.Ф. Вивчення лексикології в умовах діалогу культур: Навч. посібник. – Ніжин: ТОВ «Видавництво» Аспект-Поліграф», 2006. – 264с.
6. Кочерган М.П. Зіставне мовознавство і проблеми мовних картин світу // Мовознавство. 2004 – № 5-6. – С. 13. || Trier J. Der deutsche Wortschatz im Sinnbezirk des Verstandes. – Heidelberg, 1931. – S. 22.
7. Манакин В.Н. Основы контрастивной лексикологии: близкородственные и родственные языки. – Кировоград: Центрально-Украинское изд-во, 1994. – 262 с.
8. Манакин В.М. Сопоставительная лексикология. – К.: Знання, 2004. – 326с
9. Манакин В.М. Деякі питання контрастивної лексикології слов'янських мов // Мовознавство. – 2003. – № 4., С. 76-80.
10. Пентиліук М.І. Вивчення української мови в школах з російською мовою навчання. – К.: Рута, 2000. – 128 с.
11. Тихоша В.І. Система роботи над збагаченням учнів 5-9 класів власне українською лексикою та фразеологією: Посібник для вчителів. – Херсон, 1995. – 147 с.
12. Тихоша В.І. Формування лексичних умінь і навичок з української мови в учнів 5-6 класів шкіл з російською мовою навчання: Дис...канд. пед наук: 13.00.02. – К.: 1993. – 180 с.

Практичне заняття № 7

Тема. Особливості розвитку українського мовлення учнів шкіл національних меншин. Уроки мовленнєвого розвитку

План

1. Основні аспекти мовленнєвого розвитку учнів у школах національних меншин.
2. Вимоги програми з української мови у школах національних меншин щодо мовленнєвого розвитку учнів
3. Мовленнєвий розвиток учнів у процесі засвоєння мовної лінії програми.
4. Словникова робота на уроках мови.
5. Робота з текстом – основний чинник мовленнєвого розвитку учнів-білінгвів.
6. Опанування видів мовленнєвої діяльності учнями шкіл національних меншин.
7. Розвиток усного мовлення: зміст і форми.
8. Система творчих робіт.
9. специфіка уроків мовленнєвого розвитку.

Практичні завдання

1. Проаналізуйте «Пояснювальну записку» до програми й визначте вимоги до мовленнєвого розвитку учнів.
2. З'ясуйте специфічні особливості мовленнєвого розвитку учнів-білінгвів. Наведіть приклади.
3. Доберіть вправи на переклад і поясніть методику їх використання.
4. Наведіть приклади лексико-фразеологічних вправ з підручників і поясніть їх доцільність.
5. На матеріалі одного із розділів підручника проілюструйте роль усних вправ.
6. наведіть приклади розвитку усного мовлення на одному з уроків української

мови.

7. Складіть фрагменти уроків української мови з ілюстрацією видів мовленнєвої діяльності.
8. Обґрунтуйте особливості уроків мовленнєвого розвитку (твору, переказу).
9. Підготуйте ескіз уроку мовленнєвого розвитку.
10. Об'єднайтесь у пари й здійсніть взаємоаналіз підготовленого ескізу.

Запитання для контролю

1. Як ми трактуємо поняття «мовленнєвий розвиток учнів»?
2. Яку роль для мовленнєвого розвитку учнів-білінгвів відіграє засвоєння мовленнєвознавчих понять на уроках рідної мови?
3. Які основні форми роботи з мовленнєвого розвитку учнів у школах національних меншин? Аргументуйте прикладами.
4. Чому усне мовлення є пріоритетним у мовленнєвому розвитку учнів-білінгвів?
5. Яку роль відіграють орфоепічні та лексико-фразеологічні вправи у мовленнєвому розвитку учнів-білінгвів?
6. Чи відрізняються уроки мовленнєвого розвитку у школах національних меншин і які їх особливості?
7. Яку роль відіграють функційно-стилістичний, комунікативний, текстоцентричний підходи у роботі над розвитком мовлення учнів-білінгвів?
8. Яка кінцева мета мовленнєвого розвитку з української мови учнів шкіл національних меншин.

Література

1. Бабенко О. Розвиток творчих здібностей учнів // Дивослово. – 2001. – №11. – С. 28, 45–46.
2. Бакаленко И.Н. Методика преподавания русского языка: Учебное пособие для студентов-филологов. В 2-х частях. – Ч.1. : Теоретические основы методики преподавания русского языка. – Запорожье: ЗГУ, 2003.
3. Баранов М.Т., Ладыженская Т.А., Львов М.Р., и др. Методика преподавания русского языка. – М.: Просвещение, 1990. Методика навчання рідної мови в середніх освітніх закладах / За ред. М.І.Пентилюк. – К.: Ленвіт, 2009.
4. Бондаренко Н. Уроки розвитку зв'язного мовлення у 5 класі (докладний переказ-опис тварини) // Дивослово. – 2002. – №6.
5. Бондаренко Н. Уроки розвитку зв'язного мовлення у 5 класі (докладний переказ-опис тварини) // Дивослово. – 2002. – №11.
6. Бондаренко Н. Уроки розвитку зв'язного мовлення у 5 класі (докладний переказ-опис тварини) // Дивослово. – 2003. – №11. – С. 43–46.
7. Дідук Г.І. Лінгвостилістичні та комунікативно-ситуативні вправи на уроках української мови у 5–7 класах. – Тернопіль: Навчальна книга - Богдан, 2004. – 80с.
8. Дідук Г.І. Лінгвостилістичні та комунікативно-ситуативні вправи на уроках української мови у 5-7 класах. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2004. – 80с.
9. Донченко Т. Формування в учнів поняття про типи мовлення і типологічну структуру тексту // Дивослово. – 2004. – №4. – С. 23–25.
10. Дороз В. Помилки в українському мовленні учнів національних спільнот та шляхи їх подолання // Українська мова та література. – 38 (390), жовтень 2004. – С. 14–19.
11. Дороз В. Лінгвокультурологічний підхід до вивчення української лексики учнями 5–6-х класів російської та болгарської національностей // Українська мова та література. – 8 (360), лютий 2004. – С. 9–16.
12. Дороз В. Лінгвокультурологічний підхід до вивчення української лексики в школах з російською мовою навчання: Монографія. – Київ-Ніжин: ТОВ «Видавництво» Аспект-Поліграф», 2006. – 184с.
13. Дороз В. Вивчення української лексики в 5-6 класах шкіл збагаченонаціональним контингентом (Лінгвокультурологічний підхід) // Дивослово. – 2005. – № 10. – С. 4–8.
14. Омельчук С. Формування мовленнєво-комунікативних умінь на синтаксичній основі (система мовленнєвих вправ у 9 класі) // Дивослово. – 2004. – №6. – С. 8–11.

15. Омельчук С. Формування мовленнєво-комунікативних умінь на синтаксичній основі (система мовленнєвих вправ у 9 класі) // Дивослово. – 2004. – №8. – С. 26–29.
16. Омельчук С. Формування мовленнєво-комунікативних умінь: проблема вибору вправ (на матеріалі складних речень) // Дивослово. – 2002. – №12. – С. 26–28.
17. Омельчук С. Основа мовлення - діалог // Українська мова й література в середніх школах. – 2002. – №5. – С. 81–85.
18. Палихата Е.Я. Культура українського діалогічного мовлення спілкування. 5-9 класи: Навчальний посібник для учнів. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2003. – 104с.
19. Пентилюк М. Мовленнєві помилки та принципи їх класифікації // Українська мова і література в школі. – 2003. – № 3. – С. 26–29.
20. Полєвікова О.Б. Використання творчих вправ як засобу мотиваційного забезпечення процесу навчання рідної мови // Початкова школа. – 2004. – № 3. – С.15–18.
21. Полєвікова О.Б. Творча робота як засіб розвитку мотивації навчання школярів // Початкова школа. – 2002. – № 3. – С.27–28.
22. Скляр В.А. Змістово-пошуковий модуль з російської мови // Рідна школа. – 1994. – № 6. – С.37–38.
23. Федоренко Л.П. Закономерности усвоения родной речи. – М.: Просвещение, 1984.
24. Шляхова В., Нечитайло Н. Робота зі словниками на уроці української мови // Українська мова та література в школі. – 2002. – № 8. – С. 11–13.
25. Шевцова Л. Ситуативні завдання як ефективний засіб розвитку зв'язного мовлення учнів // Українська мова й література в середніх школах. – 2001. – №2. – С. 11–15.
26. Шуляр В. Як навчити школярів висловлювати свої думки? // Українська мова й література в середніх школах. – 2001. – №4. – С. 165–170.

ЗАВДАННЯ ДО САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

МОДУЛЬ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

Заняття № 1

Тема. Формування слухо-вимовних навичок в учнів російської та болгарської національностей у ситуації багатомовності.

План

1. Теоретичні засади формування слухо-вимовних навичок учнів-полілінгвів в умовах багатомовності:

– проблема формування мовленнєвих, зокрема вимовних навичок в умовах двомовності та багатомовності (А.М. Богуш, Є.М.Верещагін, І.О. Зимняя, О.Й. Негневицька, Л.М. Паламар, О.В. Паскаль, Ю.І. Пассов, М.І. Пентилук, В.А. Трунова, О.Н.Хорошковська, Л.В. Щерба);

– характеристика суміжних понять, що пов'язані з роботою над формуванням слухо-вимовних навичок: фонематичний слух, фонематичне сприймання, артикуляційна база мови (В.І.Бельтюков, Л.С. Волкова, О.М. Гвоздєв, М.І. Жинкін, О.І.Ісеніна, Р.Є. Левіна, М.Р. Львов, Є.Ф. Соботович, М.Х.Швачкін);

– інтерференція та транспозиція як наслідок взаємодії рідної та другої (близькоспорідненої) мов.

2. Формування слухо-вимовних навичок учнів-полілінгвів:

– критерії та показники сформованості слухо-вимовних навичок учнів в умовах близькоспорідненої двомовності: критерії фонематичного слуху (показники: розрізнення і впізнавання звуків на слух); критерії правильності вимови звуків (показники: вимова ізольована, вимова у слові, вимова у словосполученні); критерії фонематичного сприйняття (диференціація й ідентифікація схожих звуків на слух);

– етапи формування слухо-вимовних навичок в учнів-полілінгвів: інформаційно-ознайомлювальний; тренувально-коригувальний; діяльнісно-комунікативний;

– методи формування слухо-вимовних навичок учнів-полілінгвів: пояснювально-ілюстративний, імітаційний, репродуктивний, оперативний, зіставний, комунікативний.

Запитання і завдання для самопідготовки

1.Окремі вчителі вважають, що немає потреби вимагати від учнів знання артикуляційних і акустичних властивостей звуків. Яка ваша думка і чи необхідні такі знання вчителю?

2.Порівняйте орфоепічні норми російської (болгарської) мови з відповідними нормами української мови. Інформацію подайте у вигляді таблиці:

Орфоепічні норми російської мови	Орфоепічні норми української мови
<i>1. Вимова голосних звуків</i>	

3.Використовуючи знання з таких навчальних дисциплін, як «Культура мовлення» і «Виразне читання», дайте визначення наступним поняттям: «артикуляція», «інтонація», «логічний наголос», «пауза», «темп», «сила голосу», «висота голосу», «синтагма», «фраза». Пригадайте особливості інтонування розповідних, питальних, окличних, спонукальних речень. Чому, на вашу думку, для вчителя-словесника важливо знати ці поняття й особливості.

4.Пригадайте особливості навчання української мови в умовах двомовності, зокрема використання прийому зіставлення. Укладіть методичні рекомендації щодо засвоєння звукових відповідників у російській і українській мовах, застосовуючи такий ілюстративний матеріал: *боль – біль, бег – біг, волк – вовк, первый – перший*.

Методичні рекомендації

Важливою умовою опрацювання цієї теми є визначення й аналіз теоретичних засад формування слухо-вимовних навичок учнів-полілінгвів в умовах багатомовності. Тому варто зосередити увагу на: проблемі формування мовленнєвих, зокрема вимовних навичок в умовах двомовності та багатомовності (А.М. Богуш, Є.М.Верещагін, І.П.Гудзик, І.О.Зимня, О.Й. Негневицька, Л.М. Паламар, О.В. Паскаль, Ю.І.Пассов, М.І. Пентилюк, В.А. Трунова, О.Н.Хорошковська, Л.В. Щерба); характеристиці суміжних понять, що пов'язані з роботою над формуванням слухо-вимовних навичок: фонематичний слух, фонематичне сприймання, артикуляційна база мови (В.І.Бельтюков, Л.С.Волкова, О.М. Гвоздев, М.І.Жинкін, О.І.Ісєніна, Р.Є. Левіна, М.Р.Львов, Є.Ф.Соботович, М.Х.Швачкін); інтерференції та транспозиції як наслідку взаємодії рідної та другої (близькоспорідненої) мов.

Заняття містить завдання теоретичного та практичного характеру. Завдання і запитання підібрані для обговорення в аудиторії, методичні поради допоможуть краще зорієнтуватися у навчальному матеріалі та зрозуміти тему, її особливості. Практичні завдання розроблені за трьома рівнями складності: репродуктивний, конструктивний, творчий. Вони створюють ситуацію вибору, що є важливою умовою для формування самооцінки студентів, прагнення підвищити власний рівень навчальних досягнень.

Література

1. Беляев О.М. Білінгвізм і питання інтерференції в мовленні учнів // Українська мова і література в школі. – 1984. – №1. – С. 4-6.
2. Лобчук Е.И. Формирование у младших школьников произносительных умений и навыков русской речи в условиях украинско-русского двуязычия: Автореф. дис.... канд. пед. наук. – К., 1983. – 15 с.
3. Пентилюк М.І. Вивчення української мови в школах з російською мовою навчання. – К.: Рута, 2000. – 128 с.
4. Тоцька Н.І. Фонетика української мови та її вивчення в початкових класах. К.: Рад. школа. – 1976. – 176 с.
5. Шляхова В.В. Удосконалення орфоепічних навичок школярів // Українська мова та література в школі. – 1991. – №12. – С. 16-18.

Заняття № 2

Тема. Лінгвокультурологічний підхід до вивчення української лексики учнями-полілінгвами.

План

1.Теоретичні засади лінгвокультурологічного підходу до вивчення української лексики у школах з російською мовою навчання:

- етнолінгвістичні засади лінгвокультурологічного підходу до вивчення української лексики учнями національних спільнот;
- психолого-педагогічні передумови збагачення мовлення учнів-полілінгвів власне українською лексикою;
- лінгводидактичні орієнтири в опрацюванні спільнослов'янської та власне української лексики учнями національних спільнот.

2.Формування лінгвокультурологічної компетенції учнів під час вивчення української лексики в школах з багатонаціональним контингентом учнів:

- мета, завдання, вихідні позиції лінгвокультурологічної роботи над українською лексикою у порівнянні з рідною мовою учнів-полілінгвів;
- система лінгвокультурологічної роботи над українською лексикою в школах з багатонаціональним контингентом учнів.

Запитання і завдання

1. Прокоментуйте поняття: «етнолінгвістика», «етнолінгвістичний підхід», «етнолінгвістичні засади». Чи можна їх значення співвіднести з теоретичними засадами лінгвокультурологічного підходу до навчання учнів-білінгвів другої мови?
2. Які рівні змісту інформації, закладені в етнолексему, варті уваги під час

ознайомлення учнів з власне українською лексикою?

3. Охарактеризуйте групи національно-специфічної лексики, що заслуговують на увагу під час організації лінгвокультурознавчої роботи над українською лексикою в школах з багатонаціональним контингентом учнів.

4. Назвіть критерії виділення української етнокультурознавчої лексики для засвоєння учнями-білінгами у школах з національною мовою навчання.

5. Охарактеризуйте етапи формування лексичних умінь і навичок учнів, що вивчають українську мову як другу.

6. Які види навичок необхідно розвивати в учнів, якщо брати до уваги різні пласти лексичного матеріалу та рецептивний або продуктивний характер відповідного виду мовленнєвої діяльності?

7. Визначте пріоритети загальнодидактичних і специфічних принципів навчання лексикології в засвоєнні певних лексичних категорій.

8. У чому полягає своєрідність окремих методів і прийомів навчання лексикології на уроках української мови як другої?

9. Які існують особливості в засвоєнні учнями-білінгами окремих лексичних категорій (лексичне значення, лексичний фон, символічне значення, синоніми, антоніми, міжмовні омоніми, власне українська лексика тощо)?

10. Чому методисти говорять про систему вправ з лексикології?

11. Охарактеризуйте змістові лінії (мовна, мовленнєва, діяльнісна, соціокультурна) чинної програми з української мови. Яким чином здійснюється їх реалізація під час вивчення лексикології, фразеології? Свою відповідь проілюструйте прикладами.

Методичні рекомендації

У першій половині ХХ століття набув певного поширення новий філософський напрям і спосіб мислення – *діалогізм*. З погляду філософії, *діалог* – це специфічний спосіб усвідомлення світу, мислення, розвитку й реалізації сутності людини. Проблема діалогічності тісно пов'язана з історією людської свідомості, розвитком мислення, проблемами становлення творчого розуму і творчої особистості. В сучасному світі вона не обмежується лише онтологічними характеристиками і функціями, замкненими на окремій особистості.

Дедалі більшої ваги набуває суспільна роль діалогу, пов'язана зі зміною насамперед соціокультурних зв'язків, кодів. Формування глобальної людської цивілізації, численні міжнаціональні, міжрегіональні конфлікти, потреба пошуку взаєморозуміння, співробітництва і партнерства зумовили актуальність саме такої форми спілкування, спричинили поглиблення діалогічності не лише мислення людини, а й самого її цивілізованого існування. Діалогічне мислення необхідне для подолання ідеологічних стереотипів, монополії думки та односторонності глобалізму, для формування людини, котра була б здатна будувати свої взаємини на основі гуманізації стосунків, пошуку розумного компромісу, взаємоповаги і толерантності.

Отже, формування діалогічного мислення – вимога часу. Одним із засобів формування такого мислення є вивчення і викладання гуманітарних предметів у школах з багатонаціональним контингентом учнів, зокрема української мови як єдиної державної.

Готуючись до практичного заняття, зверніть увагу на теоретичні засади лінгвокультурологічного підходу до вивчення української лексики у школах з російською мовою навчання; методику формування лінгвокультурологічної компетенції учнів під час вивчення української лексики в школах з багатонаціональним контингентом учнів.

Література

1. Грибан Г.В. Взаємозв'язок у вивченні мови та літератури // Дивослово. – № 2. – 1998. – С. 19-22.

2. Дороз В. Лінгвокультурологічний підхід до вивчення української лексики учнями 5-6-х класів російської та болгарської національностей // Українська мова та література. – 8 (360), лютий 2004. – С. 9-16.

3. Дороз В.Ф. Вивчення лексикології в умовах діалогу культур: Навч. посібник. – Ніжин: ТОВ «Видавництво» Аспект-Поліграф», 2006. – 264с.

4. Левченко Т.М. Збагачення мовлення учнів 5-7 класів етнокультурознавчою лексикою: Дис...канд. пед наук: 13.00.02. – К.: 2001. – 243 с.

5.Пентилюк М., Нікітіна А., Горюшкіна О. Концепція когнітивної методики навчання української мови // Дивослово. – 2004. – № 8. – С. 5-9.

Заняття № 3

Тема. Засвоєння основних понять з будови слова та українського словотворення за допомогою елементів історичної фонетики, семантики окремих морфем, будови власне українських слів і способів їхнього словотворення в умовах близькоспорідненої двомовності.

План

1. Аналіз змісту розділів «Будова слова» і «Словотвір» відповідно до чинних програм з української мови для шкіл з національною мовою навчання.

2. Лінгводидактичні принципи навчання учнів будови слова та словотвору.

3. Складні випадки вивчення будови слова та словотвору в школах з національною мовою навчання:

- семантика морфем;
- будова власне українських слів і способів їх творення;
- словотворення за допомогою елементів історичної фонетики;
- утворення слів зі значенням суб'єктивної оцінки (зменшувально-пестливі, негативно-оцінні форми).

4. Навчання орфографії у зв'язку із словотвором.

Запитання і завдання

1. Чи можна, на вашу думку, сформувати в учнів навички грамотного письма без знання будови слова? Обґрунтуйте свою відповідь.

2. Проаналізуйте чинні програми з української мови для 1-4 класів і для 5-12 класів шкіл з національною мовою навчання. Перегляньте зміст роботи та вимоги з будови слова та словотвору. Які уміння й навички учнів визначено в чинній програмі 5-12 класів з цього розділу. Як враховано принцип наступності у програмі для старших класів?

3. Зіставте знання і вміння, сформовані в початкових класах з будови слова і словотвору та знань, вмінь, які формуються у 5-6, 10 класах. Результати роботи подайте у вигляді таблиці.

4. Зробіть висновок про зв'язок навчання будови слова і словотвору з орфографією. Що цінного з цього матеріалу ви взяли для впровадження на уроках мови.

5. Визначте й охарактеризуйте складні випадки вивчення будови слова та словотвору в школах з національною мовою навчання.

Методичні рекомендації

Готуючись до практичного заняття, маєте усвідомити, що основним завданням учителя під час вивчення будови слова та словотворення в школах з національною мовою навчання є формування стійкого інтересу в учнів до форми й основних словотвірних засобів української мови та шляхів творення українських слів, щоб перевести процес засвоєння матеріалу з репродуктивного рівня на творчий, продуктивний. Зверніть особливу увагу на специфіку розділів, їх значення та завдання.

Розглядаючи морфеми з погляду їх звукового вираження та значення, варто зосередити увагу на таких поняттях, як «синонімічність морфем», «антонімічність морфем», «омонімічність морфем».

У подоланні труднощів під час вивчення розділів необхідно дотримуватися як загальнодидактичних, так і специфічних принципів навчання відповідного матеріалу, знати вимоги чинних програм з української мови для 5-11 класів.

Література

1. Бондаренко Н.В. та ін. Українська мова: Програма для 5-12 класів загальноосвітніх навчальних закладів з російською мовою навчання / Н.В.Бондаренко, О.М.Біляєв, Л.М.Паламар, В.Л.Кононенко. – Чернівці: Видавничий дім «Букрек», 2005. – 152с.

2. Бондаренко Н., Ярмолук А. Українська мова: Підручник для 5 кл. загальноосвіт. навч. закл. з навчанням рос. та польськ. мовами / Н.В.Бондаренко, А.В.Ярмолук. – К.: Освіта, 2005. – 272с.
3. Дороз В.Ф. Вивчення лексикології в умовах діалогу культур: Навч. посібник. – Ніжин: ТОВ «Видавництво» Аспект-Поліграф», 2006. – 264с.
4. Зверев А.Д. Словообразование в современных восточнославянских языках: Учеб. пособие для вузов – М.: Высш. школа, 1981. – 207 с.
5. Львова С.И. Активизация морфемного канала восприятия слова при обучении морфемике и словообразовании // Рус. Словесность. – 1995. – №3. – К., 1997.
6. Пентилук М.І. Вивчення української мови в школах з російською мовою навчання. – К.: Рута, 2000. – 128 с.
7. Сікорська З. Українсько-російський словотворчий словник. – К.: Освіта, 1995.
8. Сікорська З. Морфемний аналіз слова // Українська мова та література в школі. – 1984. – № 8. – С. 44-48.
9. Хом'як І. Навчання орфографії у зв'язку із словотвором // Урок української. – 2002. – №7. – С.38-42.
10. Яворська С. Будова слова і словотвір (робота з орфографії)// Дивослово. – 1997. – № 5-6. – С. 39-42.

Заняття № 4

Тема. Формування навичок українського слововживання в учнів національних спільнот.

План

1. Дидактичний аналіз словотворчої роботи та її місце у підручниках з української мови для учнів національних спільнот.
2. Значення словотворчого аналізу на уроках української мови в школах національною мовою навчання.
3. Елементи етимологічного аналізу слова як органічне продовження словотворчого аналізу.
4. Словотворчі вправи, спрямовані на визначення твірних і похідних основ, їхньої взаємозалежності та словотворчих засобів, розуміння словотворчих якостей морфем і семантики слів.

Запитання і завдання

1. Розкрийте зміст і значення розділу «Словотвір. Орфографія» у шкільному курсі української мови (5-10 класи) в школах з національною мовою навчання.
2. Назвіть труднощі у вивченні учнями-білінгами морфемної будови слова та словотворення та шляхи їх подолання.
3. У чому треба вбачати зв'язок вивчення словотвору з лексикологією і граматику?
4. Які словотворчі морфеми можете назвати? Спробуйте сформулювати визначення морфем і встановити функції кожної у словотворчій структурі слів української мови.
5. Доберіть цікаві та різноманітні за змістом тексти, речення, які вдосконалюють навички словотворення, підвищують рівень знань учнів національних спільнот з будови слова, орфографії.
6. Дібрати з чинних підручників і методичних публікацій словотворчі вправи, спрямовані на визначення твірних і похідних основ, їхньої взаємозалежності та словотворчих засобів, розуміння словотворчих якостей морфем і семантики слів.

Методичні рекомендації

Найголовнішим засобом збагачення лексики сучасної української літературної мови є творення нових слів, тобто словотворення. Слова у мові творяться, керуючись певними закономірностями. Тому необхідно знати засоби творення слів і правильно використовувати різні способи словотворення.

Готуючись до практичного заняття, маєте усвідомити місце словотворчої роботи у підручниках з української мови для шкіл з національною мовою навчання, значення

словотворчого аналізу на уроках української мови, а також зрозуміти, що елементи етимологічного аналізу слова на уроках з словотворення – це органічне продовження словотворчого аналізу.

Література

1. Бондаренко Н.В. та ін. Українська мова: Програма для 5-12 класів загальноосвітніх навчальних закладів з російською мовою навчання / Н.В.Бондаренко, О.М.Біляєв, Л.М.Паламар, В.Л.Кононенко. – Чернівці: Видавничий дім «Букрек», 2005. – 152с.
2. Бондаренко Н., Ярмолюк А. Українська мова: Підручник для 5 кл. загальноосвіт. навч. закл. з навчанням рос. та польськ. мовами / Н.В.Бондаренко, А.В.Ярмолюк. – К.: Освіта, 2005. – 272с.
3. Вільчинська Т. Морфемний і словотвірний аналіз у школі // Дивослово. – 2003. – № 6. – С. 22-23.
4. Кващук А. Вивчаємо словотвір // Дивослово. – 2005. – № 6. – С. 7-8.
5. Литвин І.В., Литвин Л.П. Дидактичний матеріал з української мови. – Словотвір. – К.: Рад. школа, 1991.
6. Лінник Л. Основні способи словотворення // Українська мова та література. – 29-30 (477-478), 2006. – С.10-11.
7. Мовчун Ф. Етимологія як засіб патріотичного виховання // Початкова школа. – 1998. – №5. – С. 8-12.
8. Мовчун Ф. Слово, його етимологія і ... виховання // Рідні джерела. – 2000. – №2. – С. 6-9.
9. Пентиліук М.І. Вивчення української мови в школах з російською мовою навчання. – К.: Рута, 2000. – 128 с.
10. Плющ М.Я. Словотворення та вивчення його в школі. – К.: Рад. школа, 1985.
11. Сікорська З. Українсько-російський словотворчий словник. – К.: Освіта, 1995.

Заняття № 5

Тема. Формування орфографічної грамотності учнів. Шляхи попередження інтерферуючого впливу на орфографічну грамотність учнів в умовах близькоспорідненої двомовності.

План

1. Урахування впливу місцевого діалекту та міжмовної інтерференції на формування орфографічної грамотності учнів.
2. Ефективність навчання орфографії у зв'язку з різними розділами української мови.
3. Система роботи над виробленням у школярів орфографічних умінь і навичок в умовах територіального та спорідненого оточення.

Запитання і завдання

1. Яке значення орфографії у шкільному курсі української мови?
2. Які основні завдання стоять перед вчителем-словесником під час навчання орфографії в школі з національною мовою навчання? Обґрунтуйте їх.
3. Ознайомтеся з чинною програмою з української мови для 5 класу. Яким чином мовна змістова лінія програми забезпечує внутрішньопредметні зв'язки, зокрема орфографії з морфологією, словотвором?
4. Доберіть цікаві та різноманітні за змістом тексти, речення, які вдосконалюють орфографічні навички, підвищують рівень знань учнів-білінгвів з фонетики, морфології, орфографії.

Методичні рекомендації

Проблема підвищення грамотності учнів завжди посідала важливе місце в системі шкільного навчання. Особливо гостре сприймається недостатній рівень правописної підготовки школярів в період розбудови української державності, коли вільне володіння мовою, зокрема вміння змістовне та грамотно висловлювати свої думки в усній і письмовій формі, стає необхідною умовою формування соціально активної і духовно

багатої особистості.

У сучасному шкільному курсі української мови практикується паралельне розосереджене ознайомлення з орфографічним матеріалом словотворення тощо.

Готуючись до заняття, зверніть увагу на методичні публікації вчених і вчителів-практиків щодо вивчення впливу місцевого діалекту та міжмовної інтерференції на формування орфографічної грамотності учнів-білінгвів. З'ясуйте, наскільки ефективним є навчання орфографії у зв'язку з різними розділами української мови

Література

1. Бондаренко Н.В. та ін. Українська мова: Програма для 5-12 класів загальноосвітніх навчальних закладів з російською мовою навчання / Н.В.Бондаренко, О.М.Біляєв, Л.М.Паламар, В.Л.Кононенко. – Чернівці: Видавничий дім «Букрек», 2005. – 152с.
2. Бондаренко Н., Ярмолук А. Українська мова: Підручник для 5 кл. загальноосвіт. навч. закл. з навчанням рос. та польськ. мовами / Н.В.Бондаренко, А.В.Ярмолук. – К.: Освіта, 2005. – 272с.
3. Бондаренко Н.В., Ярмолук А.В. Українська мова: Підручник для 6 класу загальноосвітніх навчальних закладів з навчанням рос. та польськ. мовами. – К.: Освіта, 2006. – 240с.
4. Бондаренко Н.В., Ярмолук А.В. Українська мова: Підручник для 7 класу загальноосвітніх навчальних закладів з навчанням рос. мовою. – К.: Освіта, 2007. – 256с.
5. Дорошенко О.А. Робота вчителя-словесника в умовах місцевої говірки // Українська мова та література в школі. – 1991. – №12. – С. 18-22.
6. Пентилук М.І. Вивчення української мови в школах з російською мовою навчання. – К.: Рута, 2000. – 128 с.
7. Сікорська З.С. Наукові вимоги до шкільних підручників з мови (розділ «Словотвір. Орфографія»)// Віртуальна Русь: Бібліотека. – Режим доступу: <http://vesna.org/ua/tzt/zbirk/pidr-v1/05.html>– Заголовок з екрану.
8. Хом'як І.М. Середовище і формування учнівської грамотності // Рідна школа. – 1997. – № 5. – С. 53-56.
9. Хом'як І.М. Навчання орфографії в умовах інтерферуючих впливів // Дивослово. – 1997. – № 7. – С. 52-56.
10. Хом'як І.М. Порівняльний прийом у системі навчання орфографії // Дивослово. – 1997. – № 11. – С. 29-33.
11. Хом'як І.М. Система навчання орфографії в інтерферованому мовленнєвому середовищі // Дидактична система К.Д.Ушинського в сучасній загальноосвітній школі: Наукові записки РДПІ. Випуск 4. – Рівне, 1998. – С. 162-166.

ПІДСУМКОВА ТЕКА

КОНТРОЛЬНІ ПИТАННЯ

1. Яка роль відводиться методу порівняння у лінгвістиці?
2. Що зумовлює необхідність постійно враховувати в навчанні другої мови як спільне, так і відмінне на лексико-семантичному рівні?
3. Що розуміють під методом порівняння лінгводидакти? Який характер може мати цей метод під час застосування у навчанні другої мови?
4. Який програмовий матеріал з цього розділу мають засвоїти учні 5 класу, а який – учні 6 класу?
5. Що повинні знати і вміти учні, опанувавши розділ «Лексикологія. Фразеологія» у 5 класі, а що – в 6 класі?
6. Яке значення має вивчення фонетики, орфоєпії, графіки у школі з національною мовою навчання?
7. Чому, на вашу думку, для вчителя-словесника важливо знати характеристику звука в трьох аспектах – фізичному, фізіологічному, функціональному?
8. Чим пояснюється передбачене чинними програмами з української мови (5-12 кл.) для шкіл з національною мовою навчання паралельне вивчення фонетики, орфоєпії, графіки, орфографії?
9. Які вимоги до знань і вмінь учнів з фонетики, орфоєпії ставить чинна програма з української мови (5-12 кл.).
10. У чому полягає суть контрастивно-альтернативного підходу до навчання української мови в умовах білінгвізму?
11. Яка роль відводиться методу порівняння у лінгвістиці?
12. Що зумовлює необхідність постійно враховувати в навчанні другої мови як спільне, так і відмінне на лексико-семантичному рівні?
13. Що розуміють під методом порівняння лінгводидакти? Який характер може мати цей метод під час застосування у навчанні другої мови?
14. У яких класах вивчається матеріал з лексикології та фразеології?
15. Який програмовий матеріал з цього розділу мають засвоїти учні 5 класу, а який – учні 6 класу?
16. Що повинні знати і вміти учні, опанувавши розділ «Лексикологія. Фразеологія» у 5 класі, а що – в 6 класі?
17. У 10 класі передбачено вивчення стилістичних засобів лексикології та фразеології, якими знаннями і вміннями мають володіти учні з цього розділу?
18. Яке місце і значення граматики в шкільному курсі мови?
19. Яке практичне значення має правильне розуміння єдності значення слова та його граматичної форми?
20. Над якими засобами міжфразового зв'язку в тексті учні працюють під час вивчення морфологічного матеріалу на уроках української мови.
21. З якими іншими розділами шкільного курсу мови пов'язана граMATика?
22. Підготуйте повідомлення на тему «Недоліки в мовленні учнів-полілінгвів, їх дослідження в методичній літературі».
23. Доберіть вправи на попередження та виправлення недоліків в мовленні учнів-полілінгвів.
24. Прокоментуйте поняття: «етнолінгвістика», «етнолінгвістичний підхід», «етнолінгвістичні засади». Чи можна їх значення співвіднести з теоретичними засадами лінгвокультурологічного підходу до навчання учнів-білінгвів другої мови?
25. Які рівні змісту інформації, закладені в етнолексему, варті уваги під час ознайомлення учнів з власною українською лексикою?
26. Охарактеризуйте групи національно-специфічної лексики, що заслуговують на увагу під час організації лінгвокультурознавчої роботи над українською лексикою в школах з багатонаціональним контингентом учнів.
27. Назвіть критерії виділення української етнокультурознавчої лексики для засвоєння

учнями-білінгвами у школах з національною мовою навчання.

28. Охарактеризуйте етапи формування лексичних умінь і навичок учнів, що вивчають українську мову як другу.

29. Які види навичок необхідно розвивати в учнів, якщо брати до уваги різні пласти лексичного матеріалу та рецептивний або продуктивний характер відповідного виду мовленнєвої діяльності?

30. Визначте пріоритети загальнодидактичних і специфічних принципів навчання лексикології в засвоєнні певних лексичних категорій.

31. У чому полягає своєрідність окремих методів і прийомів навчання лексикології на уроках української мови як другої?

32. Які існують особливості в засвоєнні учнями-білінгвами окремих лексичних категорій (лексичне значення, лексичний фон, символічне значення, синоніми, антоніми, міжмовні омоніми, власне українська лексика тощо)?

33. Чому методисти говорять про систему вправ з лексикології?

34. Охарактеризуйте змістові лінії (мовна, мовленнєва, діяльнісна, соціокультурна) чинної програми з української мови. Яким чином здійснюється їх реалізація під час вивчення лексикології, фразеології? Свою відповідь проілюструйте прикладами.

35. Чи можна, на вашу думку, сформувати в учнів навички грамотного письма без знання будови слова? Обґрунтуйте свою відповідь.

36. У чому треба вбачати зв'язок вивчення словотвору з лексикологією і граматиною?

37. Які словотворчі морфеми можете назвати? Спробуйте сформулювати визначення морфем і встановити функції кожної у словотворчій структурі слів української мови.

38. Яке значення орфографії у шкільному курсі української мови?

39. Які основні завдання стоять перед вчителем-словесником під час навчання орфографії в школі з національною мовою навчання? Обґрунтуйте їх.

КОНТРОЛЬНІ ЗАВДАННЯ

1. Охарактеризуйте напрями дослідження мовного матеріалу: лінгвістична універсологія, лінгвістична типологія, контрастивна лінгвістика.

2. Наведіть приклади застосування методу порівняння як організуючої основи збагачення мовлення учнів національних спільнот.

3. Наведіть приклади застосування методичних прийомів (зіставлення і протиставлення) під час лексичної роботи на уроках української мови.

4. Охарактеризуйте групи лексико-семантичних і лексико-стилістичних помилок у мовленні учнів-білінгвів.

5. Проаналізуйте зміст розділів чинних програм з української мови для загальноосвітньої школи, які передбачають вивчення «Лексикології», дайте відповіді на такі запитання:

6. Розкрийте значення і завдання вивчення лексикології та фразеології у школі.

7. Обґрунтуйте необхідність реалізації принципів системності та функціональності.

8. Визначте місце фонетики й орфоєпії у шкільному курсі української мови.

9. Охарактеризуйте методичні проблеми навчання фонетики, орфоєпії у школі з національною мовою навчання, які потребують рішення.

10. Проаналізуйте зміст розділів чинних програм з української мови для шкіл з національною мовою навчання, які передбачають вивчення фонетики, орфоєпії, графіки. Обґрунтуйте необхідність реалізації принципів наступності та перспективності.

11. Складіть таблиці зіставлення знань і вмінь, сформованих у початкових класах, з фонетики й графіки та знань і вмінь, які необхідно формувати в основній школі. На основі аналізу зробіть висновки, який характер носитимуть завдання з цих розділів у 5 класі.

12. Охарактеризуйте напрями дослідження мовного матеріалу: лінгвістична універсологія, лінгвістична типологія, контрастивна лінгвістика.

13. Розкрийте значення і завдання вивчення лексикології та фразеології у школі.

14. Обґрунтуйте необхідність реалізації принципів системності та функціональності.

15. Схарактеризуйте основні напрями в методиці вивчення граматики.
16. Підготуйте повідомлення на тему «Недоліки в мовленні учнів-полілінгвів, їх дослідження в методичній літературі».
17. Доберіть вправи на попередження та виправлення недоліків в мовленні учнів-полілінгвів.
18. Охарактеризуйте групи національно-специфічної лексики, що заслуговують на увагу під час організації лінгвокультурознавчої роботи над українською лексикою в школах з багатонаціональним контингентом учнів.
19. Назвіть критерії виділення української етнокультурознавчої лексики для засвоєння учнями-білінгвами у школах з національною мовою навчання.
20. Охарактеризуйте етапи формування лексичних умінь і навичок учнів, що вивчають українську мову як другу.
21. Визначте пріоритети загальнодидактичних і специфічних принципів навчання лексикології в засвоєнні певних лексичних категорій.
22. Охарактеризуйте змістові лінії (мовна, мовленнєва, діяльнісна, соціокультурна) чинної програми з української мови. Яким чином здійснюється їх реалізація під час вивчення лексикології, фразеології? Свою відповідь проілюструйте прикладами.
23. Проаналізуйте чинні програми з української мови для 1-4 класів і для 5-12 класів шкіл з національною мовою навчання. Перегляньте зміст роботи та вимоги з будови слова та словотвору. Які уміння й навички учнів визначено в чинній програмі 5-12 класів з цього розділу. Як враховано принцип наступності у програмі для старших класів?
24. Зіставте знання і вміння, сформовані в початкових класах з будови слова і словотвору та знань, вмінь, які формуються у 5-6, 10 класах. Результати роботи подайте у вигляді таблиці.
25. Зробіть висновок про зв'язок навчання будови слова і словотвору з орфографією. Що цінного з цього матеріалу ви взяли для впровадження на уроках мови.
26. Визначте й охарактеризуйте складні випадки вивчення будови слова та словотвору в школах з національною мовою навчання.
27. Розкрийте зміст і значення розділу «Словотвір. Орфографія» у шкільному курсі української мови (5-10 класи) в школах з національною мовою навчання.
28. Назвіть труднощі у вивченні учнями-білінгвами морфемної будови слова та словотворення та шляхи їх подолання.
29. Доберіть цікаві та різноманітні за змістом тексти, речення, які вдосконалюють навички словотворення, підвищують рівень знань учнів національних спільнот з будови слова, орфографії.
30. Дібрати з чинних підручників і методичних публікацій словотворчі вправи, спрямовані на визначення твірних і похідних основ, їхньої взаємозалежності та словотворчих засобів, розуміння словотворчих якостей морфем і семантики слів.
31. Ознайомтеся з чинною програмою з української мови для 5 класу. Яким чином мовна змістова лінія програми забезпечує внутрішньопредметні зв'язки, зокрема орфографії з морфологією, словотвором?
32. Доберіть цікаві та різноманітні за змістом тексти, речення, які вдосконалюють орфографічні навички, підвищують рівень знань учнів-білінгвів з фонетики, морфології, орфографії.

ЗАПИТАННЯ ДО ЗАЛІКУ

1. Загальні питання методики навчання української мови в школах національних меншин України
2. Основні тенденції у викладанні української мови як другої в загальноосвітніх навчальних закладах із навчанням мовами національних меншин.
3. Технологічний підхід до методів навчання української мови в школах із навчанням мовами національних меншин.
4. Методика формування вмінь мовленнєвої діяльності, знань, умінь і навичок з української мови як другої
5. Зміст навчання української мови в загальноосвітніх закладах з навчанням мовами національних меншин
6. Особливості засвоєння учнями-полілінгвами шкільного курсу фонетики, орфоепії, графіки української мови.
7. Освітньо-пізнавальний і нормативно-практичний аспекти вивчення лексикології та фразеології на основі взаємозв'язку в навчанні двох мов (рідної та української).
8. Формування в учнів-полілінгвів умінь використовувати частини мови як засіб зв'язності тексту.
9. Концептуальні засади навчання української мови в школах із навчанням мовами національних меншин.
10. Нові підходи до вивчення української мови як другої.
11. Міжпредметні зв'язки та їх роль у вивченні української мови як другої.
12. Особливості вивчення усного курсу української мови у загальноосвітніх навчальних закладах із навчанням російською мовою.
13. Цілі і зміст навчання учнів 5–9 класів української мови у школах з мовами національних меншин.
14. Розвиток мовленнєвих умінь (аудіювання і говоріння) на основному етапі вивчення державної мови.
15. Формування та корекція мовних умінь учнів під час усного практичного курсу.
16. Формування слухо-вимовних навичок в учнів російської та болгарської національностей у ситуації багатомовності
17. Лінгвокультурологічний підхід до вивчення української лексики учнями-полілінгвами.
18. Засвоєння основних понять з будови слова та українського словотворення за допомогою елементів історичної фонетики, семантики окремих морфем, будови власне українських слів і способів їхнього словотворення в умовах близькоспорідненої двомовності.
19. Формування навичок українського слововживання в учнів національних спільнот.
20. Формування орфографічної грамотності учнів.
21. Шляхи попередження інтерферуючого впливу на орфографічну грамотність учнів в умовах близькоспорідненої двомовності.
22. Мета й завдання навчання української мови як державної. Державний стандарт середньої загальної освіти.
23. Зміст навчання української мови в загальноосвітніх закладах з навчанням мовами національних меншин та критерії його відбору, структура курсу. Навчальна програма з української мови.
24. Підручник як засіб реалізації змісту навчання. Підручники з української мови для шкіл з російською мовою навчання.
25. Вимоги до знань, умінь і навичок школярів з української мови як другої. Критерії оцінювання навчальних досягнень учнів середньої школи.
26. Аналіз змісту розділів «Фонетика. Орфоепія. Графіка» в чинних програмах і підручниках для шкіл з російською мовою навчання.
27. Основні вимоги та завдання успішного оволодіння фонетико-графічним матеріалом, системою орфоепічних норм.
28. Складні випадки вивчення фонематичних явищ, що становлять специфіку звукової системи української мови: засвоєння специфічних фонем; подолання вимовних

труднощів, пов'язаних з інтерференцією рідної мови, засвоєння звукових відповідників в українській і рідній мовах.

29. Орфоепічні, графічні помилки в усному та писемному мовленні учнів національних спільнот, шляхи їх попередження та виправлення:

30. Помилки пов'язані з неправильною вимовою звуків і звукосполучень; помилки зумовлені інтерференцією; помилки пов'язані з автоматизацією навички наголошення слів рідної мови, що впливає на вимову українських слів; графічні помилки.

31. Мета, завдання, зміст вивчення лексикології та фразеології української мови учнями національних спільнот.

32. Контрастивно-альтернативна основа вивчення української лексики в умовах полілінгвізму:

33. Методика засвоєння слів, фразеологізмів, що становлять спільний лексичний фонд у рідній та українській мовах.

34. Методика засвоєння слів і фразеологізмів, що становлять власне український фонд.

35. Лексико-семантичні помилки в усному та писемному мовленні учнів-полілінгвів, шляхи їх попередження і виправлення.

36. Урахування психологічних факторів, що впливають на процес побудови зв'язних висловлювань.

37. Лінгвістичні засади роботи над засобами міжфразового зв'язку в тексті під час вивчення морфологічного матеріалу на уроках української мови.

38. Аналіз найістотніших недоліків у мовленні учнів-полілінгвів (невиправданий повтор слів; невдале використання засобів зв'язку, що спонукає до двозначності; неправильний вибір засобів зв'язності, що є причиною порушення смислового зв'язку між реченнями; відсутність у тексті необхідних засобів зв'язку; надмірне використання засобів зв'язку; порушення видо-часової узгодженості дієслів) та шляхи їх попередження й виправлення.

39. Система роботи над формуванням в учнів навичок використання частин мови як засобу зв'язності тексту.

40. Теоретичні засади формування слухо-вимовних навичок учнів-полілінгвів в умовах багатомовності:

41. Інтерференція та транспозиція як наслідок взаємодії рідної та другої (близькоспорідненої) мов.

42. Формування слухо-вимовних навичок учнів-полілінгвів:

43. Критерії та показники сформованості слухо-вимовних навичок учнів в умовах близькоспорідненої двомовності: критерії фонематичного слуху (показники: розрізнення і впізнавання звуків на слух); критерії правильності вимови звуків (показники: вимова ізольована, вимова у слові, вимова у словосполученні); критерії фонематичного сприйняття (диференціація й ідентифікація схожих звуків на слух);

44. Етапи формування слухо-вимовних навичок в учнів-полілінгвів: інформаційно-ознайомлювальний; тренувально-коригувальний; діяльнісно-комунікативний;

45. Методи формування слухо-вимовних навичок учнів-полілінгвів: пояснювально-ілюстративний, імітаційний, репродуктивний, оперативний, зіставний, комунікативний.

46. Теоретичні засади лінгвокультурологічного підходу до вивчення української лексики у школах з російською мовою навчання:

47. Етнолінгвістичні засади лінгвокультурологічного підходу до вивчення української лексики учнями національних спільнот;

48. Психолого-педагогічні передумови збагачення мовлення учнів-полілінгвів власне українською лексикою;

49. Лінгводидактичні орієнтири в опрацюванні спільнослов'янської та власне української лексики учнями національних спільнот.

50. Формування лінгвокультурологічної компетенції учнів під час вивчення української лексики в школах з багатонаціональним контингентом учнів:

51. Мета, завдання, вихідні позиції лінгвокультурологічної роботи над українською лексикою у порівнянні з рідною мовою учнів-полілінгвів;

52. Система лінгвокультурологічної роботи над українською лексикою в школах з

багатонаціональний контингентом учнів.

53. Аналіз змісту розділів «Будова слова» і «Словотвір» відповідно до чинних програм з української мови для шкіл з національною мовою навчання.

54. Лінгводидактичні принципи навчання учнів будови слова та словотвору.

55. Складні випадки вивчення будови слова та словотвору в школах з національною мовою навчання:

56. Навчання орфографії у зв'язку із словотвором.

57. Дидактичний аналіз словотворчої роботи та її місце у підручниках з української мови для учнів національних спільнот.

58. Значення словотворчого аналізу на уроках української мови в школах національною мовою навчання.

59. Елементи етимологічного аналізу слова як органічне продовження словотворчого аналізу.